

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER
UITGAVE VAN HET INSTITUUT VOOR ECONOMISCHE GESCHRIFTEN

6^E JAARGANG

WOENSDAG 14 DECEMBER 1921

No. 311

INHOUD

	Blz.
BESTELLINGEN VAN DEN STAAT IN HET BUITENLAND door <i>Prof. Mr. Ant. van Gijn</i>	1077
Bedrijfsorganisatie door <i>J. Ratté</i>	1080
Maatschappelijke Bedrijfsorganisatie door <i>Mr. Dr. A. A. van Rhijn</i> (met naschrift door <i>Prof. Mr. H. W. C. Bordewijck</i>)	1082
Het Statuut van Tanger door <i>Mr. J. D. van Ketwich Verschuur</i>	1085
De Bcter- en Kaaswet door <i>G. J. Blink</i>	1086
Londensche Correspondentie	1086
Index-cijfers	1087
AANTEKENINGEN:	
De weekstaat der Reichsbank	1088
BOEKAANKONDIGING:	
Dr. J. A. Nederbragt: Proeve eener Theorie der Economie naar Christelijke belijdenis, bespr. door <i>Prof. Mr. D. van Blom</i>	1088
Svenska Handelsbanken 1871-1921. Denkschrift der Handelsbank	1090
MAANDCIJFERS:	
Emissies in November 1921	1090
Giro-omzet bij de Nederlandsche Bank	1091
STATISTIEKEN EN OVERZICHTEN	
Geldkoersen.	Effectenbeurzen.
Wisselkoersen.	Goederenhandel.
Bankstaten.	Verkeerswezen.

INSTITUUT

VOOR ECONOMISCHE GESCHRIFTEN

Algemeen Secretaris: *Mr. G. W. J. Bruins.*Assistent-Redacteur voor het weekblad: *D. J. Wansink.*Secretariaat: *Pieter de Hooghweg 122, Rotterdam.*Aangeteekende stukken: *Bijkantoor Ruige Plaatweg 37.*Telef. Nr. 3000. Telegr. adres: *Economisch Instituut.*Postchèque- en girorekening *Rotterdam No. 8408.*

Abonnementsprijs voor het weekblad franco p. p. in Nederland f 20,—. Buitenland en Koloniën f 25,— per jaar. Losse nummers 50 cents.

Leden en donateurs van het Instituut ontvangen het weekblad gratis.

De verdere publicaties van het Instituut uitgaande ontvangen de abonné's, leden en donateurs kosteloos, voor zoover daaromtrent niet anders wordt beslist.

Advertenties f 0,50 per regel. Plaatsing bij abonnement volgens tarief. Administratie van abonnementen en advertenties: *Nijgh & van Ditmar's Uitgevers-Maatschappij, Rotterdam, Amsterdam, 's-Gravenhage.*

12 DECEMBER 1921.

In den toestand van de goldmarkt kwam weinig verandering. Het aanbod van geld is wel iets grooter geworden, maar toch nog niet van dien omvang, dat een beduidende daling der rente kan intreden. Particulier disconto noteerde meestal 4% pCt. De prolongatierente noteerde tusschen 3% en 4 pCt.

De wisselmarkt was wederom vast voor de wissels.

op de vroegere Europeesche oorlogvoerenden en daarentegen flauw of stationnair voor dollars en de wissels op de vroegere neutralen. Het vermoeden, dat cindelijk een stemming doorbreekt, die een wijziging van de vredesvoorwaarden als uiteindelijk gevolg zou kunnen hebben, doet een vaste stemming ontstaan niet alleen voor marken, maar ook voor ponden en francs. Voor ponden kwam deze week ook nog de gunstige afwikkeling van de Iersche quaestie den toestand beïnvloeden, zoodat de koers in nog geen 14 dagen van ca. 11,18 tot 11,60, koers van heden, kon verbeteren. Dollars nog steeds flauw, heden aan het slot ca. 2,75 verkrijgbaar.

LONDEN, 10 DECEMBER 1921.

Gelijk de week tevoren was ook gedurende de afgelopen week de geldmarkt uitermate ruim. Her-nieuwing van daggeld vond plaats tegen 3—3½ pCt. en nieuw geld kon niet meer dan 2½ pCt. bodingen, terwijl veelal in den namiddag zelfs deze koers niet meer gemaakt kon worden. 7-daags geld deed meestal 3½ pCt., doch ook werden sommige posten tegen 3¼ pCt. afgesloten.

De geringe opname bij de Bank of England kon op Maandag gemakkelijk worden terugbetaald.

De discontomarkt stond mede in het teeken van de geldruimte en de disconto's waren iets lager. De waarschijnlijkheid van verlaging van het New Yorksche herdisconto en de mogelijkheid van een wijziging van de Bankrate in overeenkomstigen zin worden hier druk besproken.

Disconto's:

2-mnds. bankaccepten	3% pCt.
3- " " "	3 ⁹ / ₁₀ — ⁵ / ₁₀ pCt.
4- " " "	3 ⁹ / ₁₀ pCt.
6- " " "	3 ³ / ₄ — ¹⁸ / ₁₀ pCt.

BESTELLINGEN VAN DEN STAAT IN HET BUITENLAND.

Terwijl de beginselen van den vrijen handel overal waar men niet onder den invloed van speciale producentenbelangen is, hoogtij vieren. — wij herinneren aan het vredesverdrag van Versailles en meer nog aan de financieele conferentie te Brussel, waar de volstreckte noodzakelijkheid van algemeenen vrijen handel met algemeene stemmen werd uitgesproken — hebben diezelfde beginselen het zwaar te verduren, daar waar het hoogste woord is aan hen, die de belangen van bepaalde groepen vereenzelvigen met die van het algemeen. De oorlog, de daling van de waarde van het goud tegenover de goederen, en wederom

van bijna alle papieren- en zilvergeld ter wereld tegenover het goud, de ontzettende lasten aan één land opgelegd ten behoeve van zijn ex-vijanden, de reusachtige vergissing over de geheele wereld, dat na den oorlog een tijdperk van ongekennde welvaart kon komen en de daarop opgebouwde „boom”, die op zijn beurt het dwaze geloof in den zegenrijken invloed van den oorlog op de welvaart weer versterkte, zij hebben alle te zamen een ongekennde stoornis in de wereldverhoudingen op het gebied der productie gebracht, die de ondernemers, troetelkinderen der fortuin gedurende een reeks van jaren met stijgende prijzen, scherp doet ondervinden, dat de schijnbaar zoo mooie medaille een erg leelijke tegenzijde heeft.¹⁾

Door de meeste ondernemers wordt de geheel incidenteele en tijdelijke omstandigheid, dat de meest bedorven valuta's in het land, waar ze gelding hebben, niet zoo sterk in waarde zijn gedaald als daar buiten, voor de hoofdzakelijke oorzaak van de gekeerde fortuin aangezien. Men klampt zich nog altijd vast aan de meening, dat nu de oorlog uit is, ook alle economische gevolgen daarvan verdwenen zijn; men wil de volstrekte onjuistheid van de meening, dat de jaren 1919 en 1920 in werkelijkheid — en niet slechts in schijn — jaren van grooten opbloei waren, nog niet erkennen, omdat zulks tevens de erkenning zoude inhouden, dat de welvaart in de gansche beschaafde wereld een ongeëvenaarden knauw gekregen heeft en dat men daarmede, hoe „verdrietig” het ook in enkele, hoe „bepaald onaangenaam” het in vele en hoe „buitengewoon pijnlijk” het in verreweg de meeste gevallen moge zijn, *rekening zal hebben te houden*, door de inrichting van zijn levenswijze. Is het onder die omstandigheden niet begrijpelijk, dat zelfs wie in de laatste jaren de zwaarste critiek hebben geuit op vadertje Staat, die meende alles te kunnen, maar vooral bleek te kunnen in de war sturen, thans het oog richten naar dienzelfden universeel-redder ten einde bijstand te verkrijgen, liefst om te voorkomen, dat de in den oorlog en daarna verkregen extra-winsten wederom wegvloeden, maar in elk geval om te voorkomen, dat men in slechteren doen gerake, dan vóór den oorlog; en dat bij die pogingen het van ouds beproefde systeem wordt gevolgd, om het groepsbelang als algemeen belang voor te stellen? Zelfs op een Vrijhandelscongres, waar men anders van tegenstanders geen (ja te weinig) last pleegt te hebben, drong de stem door, dat — „alle vrije handel goed en wel” — nu toch de Staat de benarde producenten moest bijspringen, door de inlandsche markt uitsluitend voor inlandsche producenten te reserveeren. En ware het niet, dat strijd tegen wat geheel ten onrechte dumping genoemd wordt, door middel van invoerrechten bij eenig nadenken, practisch onmogelijk blijkt, ik geloof, dat op het aangaan van zulk een strijd reeds met veel meer klem zoude zijn aangedrongen. Nu blijft er voor de producenten, die, met sterk opgevoerde loonen, sterk ingekrompen arbeidstijd en sterk in welvaart achteruitgaande klanten in de verlegenheid zitten, niets anders over dan te eischen, dat althans de Staat nog van hun veel te dure producten blijve afnemen en, zelfs als hij een zaak in het buitenland vergelijkenderwijze bijna te geef kan krijgen, zich in het binnenland blijve voorzien. En wie dat eischen, kunnen rekenen op de sympathie van niet weinigen, die, als het om invoerrechten ging, die alle verbruik-

kers zouden belasten ten bate van eenige producenten, niet de zijde van de producenten zouden kiezen.

De oorzaak van deze verschillende opvatting van twee vormen van protectie, is als ik wel zie drieledig. Vooreerst zien velen nog steeds over het hoofd, dat wat de Staat betaalt, evengoed uit de zakken der verbruikers komt als wat zij allen individueel betalen. Nog altijd treft men in ruimen kring dié mystieke opvatting aan, die o.a. ten grondslag ligt aan den toorn van Kamerleden met St. Nicolaasneigingen tegen schrielle (!) ministers van Financiën, die wél weten, dat, al moge dan St. Nicolaas zijn giften van de sterren kunnen plukken, 's Rijks schatkist die gave niet heeft.

Ten tweede meent men veelal, dat, moge het dwingen van den gewonen verbruiker tot aankoop in het binnenland er wellicht somtijds toe leiden, dat hij in het geheel niet koopt (zoodat de producent toch niet gebaat is) zooiets bij den Staat niet te vreezen is. En ten derde meent men, dat als de producten duur werden, doordat de Staat zelf verhoogingen der uurloonen doorvoerde, wat ongetwijfeld het geval was door de invoering van den 8 uren dag, diezelfde Staat nu niet zeggen mag: „mede tengevolge van mijn eigen maatregelen is het in het buitenland goedkooper, ik voorzie mijzelf dus aldaar”.

Over het eerste argument kunnen wij heenstappen, vermelding is voldoende. Wat het tweede argument aangaat, voor de meening, dat de Staat wat hij eenmaal pleegt te koopen, ook blijft koopen, hoezeer de prijs stijgt, is langen tijd reden geweest, maar zij, die b.v. het genoeg hebben veel voor het Rijk te mogen drukken, weten toch thans zeer wel, dat er niet slechts op vele bureelen allerlei andere machines tot vermenigvuldiging gebruikt worden doch, dat er ook zeer drastische maatregelen zijn genomen in den vorm van het beperken of doen vervallen van vele publicaties, ten einde te bezuinigen.

Eindelijk het derde argument; er pleit inderdaad wel wat voor de redeneering: een Regeering, die in de meening verkeert, dat zij de uurloonen willekeurig verhoog kan, want dat het bedrag van het loon niet hoofdzakelijk van economische doch van machtsfactoren afhangt, staat op een theoretisch economischen grondslag, waarmede de opvatting, dat elkeen het recht (*en wie geld van anderen beheert, zelfs de plicht*) heeft zich te voorzien waar de prijzen het laagst zijn, kwalijk te vereenigen valt.

Eerstgenoemde meening behoort thuis bij de veel voorkomende leer, dat het van minder belang is, dat de zaken duurder worden, want dat elkeen immers wat hij meer betalen moet, weder op anderen kan verhalen, die op hunne beurt weer meer inkomen hebben, wijl hun medeburgers meer betalen kunnen enz. Deze algemeene afwentelingsleer is met betrekking tot de belastingen door Minister de Vries met zooveel woorden verkondigd kort na zijn optreden en is vermoedelijk ook van grooten invloed geweest op zijn financieele politiek, die in het teeken stond van een zeer sterke uitbreiding der uitgaven, met name die voor personeel, en een zeer sterke verhooging der belastingen. *Scheen* echter die opvatting in een tijd van stijgende geldprijzen niet onjuist, toen die tijd voorbij was, moest de onhoudbaarheid wel scherp aan het licht treden en het Kabinet durfde dan ook de consequenties niet aan en liet Mr. de Vries gaan, terwijl in zijn plaats werd gesteld iemand van wien bekend was, dat hij zich op den platten grond van het economisch mogelijke pleegt te bewegen en dus zeker inziet, dat geen machtwoord van den Staat aan de bevolking meer inkomen kan bezorgen dan voortvloeit uit de productie en dus ook niet zonder schade voor anderen het deel van sommigen in het nationaal inkomen kunstmatig kan verhooggen. De nieuwe minister heeft terstond krachtig „bezuinigen” geblazen; het wachtwoord is weer geworden: de uitgaven (die immers slechts gedekt kunnen worden door het bedrag van het inkomen, waarover de ingezetenen naar

¹⁾ Slechts in de landen waar men zoóver op het hellend vlak van het geldbederf is voortgeleden, dat er geen houden meer aan is en men nu aldoor sneller afglijdt, zijn de ondernemers nog in Zondagsstemming, stijgen hunne gekinkomsten nog sterker dan het geld in waarde daalt. En het menschedom, voor zoover het niet verder ziet dan zijn neus lang is, zegt dat het in die landen „goed gaat”, ofschoon al wie niet ondernemer, loonarbeider of ex-mil-lionnair is, zijn gezin ternauwernood meer kan woeden en met schrik zijn laatste jasje kaal ziet worden, zijn laatste overhemden ziet slijten, zijn laatste tafelkleeden in dames-mantels ziet veranderen, enz. enz.

eigen wenschen kunnen beschikken, te verminderen) zoo laag mogelijk houden; geen kunstmatige opvoering van de inkomsten van bepaalde groepen, welke immers slechts tijdelijk mogelijk is en op kosten van anderen. En hiervan is het logisch gevolg, dat de gemeenschap, dat wat zij behoeft om collectieve behoeften van de bevolking te bevredigen, moet aanschaffen daar waar het het goedkoopst te krijgen is. Wanneer de Staat drukwerk in het buitenland kan krijgen voor f 30.000, dat het binnenland niet wenscht te leveren voor minder dan f 50.000, of, wanneer, zooals ook reeds voorgekomen schijnt, in het buitenland voor even goede zaken minder dan een vierde van den prijs wordt gevraagd, dan ware het een ongeoorloofde bevoordeeling — om niet te spreken van be-deeling — van de betrokken inlandsche leveranciers op kosten van hunne medeburgers, om de leverantie aan hen op te dragen. De klacht, dat er anders werkgelegenheid vervalt, is alleen juist, voor zoover de betrokken industrie betreft, en voor zoover zeker is, dat de Staat niet genoopt zoude zijn van de geheele leverantie af te zien als die niet onder f 50.000 te krijgen ware. Voor den geheelen Nederlandschen producentenkring is het in geen geval juist. Als de Staat een bedrag van f 50.000 kan besteden, dan zullen al dadelijk de bespaarde f 20.000 tot bevrediging van andere behoeften kunnen dienen, welke in laatste instantie slechts door arbeid kan geschieden. En de f 30.000, die zoogenaamd naar het buitenland gaan? Ze moeten worden gebruikt om Duitsch betaalmiddel te koopen, hetzij markenwonderingen, die ontstaan doordat Duitschers hier iets laten vervaardigen, hetzij Duitsch geld of geldwonderingen, die reeds sedert enigen tijd in het bezit zijn van Hollanders, die ze vasthouden, in de hoop er te eeniger tijd meer goederen voor in Duitschland te kunnen koopen dan thans. De Nederlandsche verkooper van die marken zegt dan als het ware een crediet, dat hij tot dusver aan Duitschland gaf, op, en besteedt de teruggekregen gelden om zich hier goederen te verschaffen, die hier geproduceerd worden en langs dien weg zal er weder voor gelijk bedrag meer aan werk komen. De drukkerijen zullen daarvan niet profiteren misschien, maar voor een Minister zijn — al zouden de drukkers dat gaarne zien — de drukkersbelangen niet hetzelfde als het algemeen belang. De volle f 50.000 komen altijd tot hun recht in dien zin, dat er in het binnenland voor gewerkt wordt. Worden ze echter gebruikt om er duur drukwerk mede te betalen, dan komt een onevenredig deel van wat, uit aller beurs stamt, ten goede aan een kleine groep, die voor haar diensten meer eischt, dan ze hun medeburgers waard zijn. Zeer duidelijk is dat het geval wanneer een producentengroep een goed gesloten organisatie heeft gemaakt met het doel de consumenten flink te doen bloeden en de prijzen zóó bepaald heeft, dat ook de achterlijkste bedrijven kunnen rondkomen en de niet achterlijke natuurlijk groote winst maken.

Maar het geldt toch ook waar een zoo stevige organisatie niet bestaat en, waar de werkgevers inzien, dat de geldloonen bij de dalende prijzen der producten naar beneden moeten, doch de arbeiders strijden voor behoud der geldloonen (d.i. voor feitelijke stijging der reële loonen).

De concurrentie, welke in den volksmond door de lage valuta moeilijk is, is zulks in werkelijkheid door de ongelijkheid der reële loonen in andere landen (met name in Duitschland) en hier. In Duitschland is er voortdurende neiging tot daling van de reële loonen ten gevolge van de afnemende van de koopkracht van het geld; sterke geldloonverhoogingen zijn daar noodig om het reële loon niet te sterk te laten dalen; hier daarentegen zijn geldloonverlagen noodig, om het reële loon niet te laten stijgen. Het spreekt vanzelf, dat tegenhouden van sterke geldloonverhoogingen gemakkelijker is dan het invoeren van geldloonverlagen en dat er, zoolang de eerste niet verkregen zijn, een relatief laag reël

loon en zoolang de tweede niet zijn ingevoerd een relatief hoog reël loon zal gelden.

Konden wij de overtuiging hebben, dat, indien er in Duitschland een stabiele toestand ware ingetreden, de reële loonen in eenig bedrijf ten onzent houdbaar zouden zijn, dan zoude er wellicht reden zijn om te overwegen, of wij de goedkoopste aanbiedingen, die gevolg zijn van het niet stabiel zijn van de toestanden elders, misschien maar beter tijdelijk zouden weigeren om niet onze producenten te nopen tot aanpassingen (door het zoeken van andere bezigheid), welke altijd verlies medebrengen en die bij eventueelen terugkeer van een stabielen toestand elders weer onnoodig zouden blijken. Het zoude in dat geval ook nooit om groote verschillen tusschen de binnenlandsche en buitenlandsche prijzen kunnen gaan. Maar er is voor die overtuiging nog volstrekt geen grond. De reële loonen zijn hier hooger opgevoerd dan elders (en zeker dan houdbaar is), doordat onze maatschappij een paar jaar in een koortstoestand heeft verkeerd, die ten onrechte voor gezonde en blijvende welvaart werd aangezien. En op het oogenblik, toen menigeen reeds daaraan begon te twifelen, heeft de wetgever nog een schepje er op gedaan, door een korteren arbeidsdag in te voeren, dien niemand wenschte dan bij gelijkblijvend dagloon (wat dus feitelijk gelijk stond met een verhooging der uurloonen). Op kosten van de geheele natie, door het koopen van zeer dure producten, terwijl men veel goedkoopere kan krijgen, dien kunstmatigen toestand in het leven te houden, ware niets dan verlenen van hetgeen op den duur toch onhoudbaar is.

Bij dit alles komt nog, dat maar in zeer weinig gevallen de geheele vervaardiging der goederen uit de eenvoudigste grondstoffen hier te lande geschiedt, en dat de Regeering 15 pCt. meer gevende voor hetgeen door een binnenlandsche firma wordt aangeboden, allicht een zeer hooge commissie aan dien leverancier geeft voor de halffabrikaten door hem goedkoop uit Duitschland verkregen, terwijl er per saldo slechts weinig arbeid aan de zaak hier te lande wordt verricht.

Het is wellicht practisch, als de Regeering niet het onderste uit de kan wil hebben, wat betreft den prijs en over een verschil van een percent of 5 heenstapt (ingeval inderdaad de leverantie voor een belangrijk deel hier te lande wordt uitgevoerd) terwijl er natuurlijk rekening mede is te houden, dat op bestellingen hier te lande meer verhaal is.¹⁾ Maar men make zich geen illusies, dat men door in het binnenland duurder te koopen inderdaad de werkloosheid vermindert. Het gaat ook hier weer om *wat men ziet* (en waar de belanghebbende leverancier met een meewarigen blik op zijn arbeiders naar verwijst) en *wat men niet ziet*. Door veel gemeenschapsgeld te gebruiken om sommige categorieën op kosten van andere te bevoordeelen, brengt de Regeering ons volk in steeds grotere moeilijkheden, waarvan het gevolg is, dat het nog verder den weg opgaat van „leven boven zijn inkomen” met de noodlottige gevolgen van dien.

De redeneering, dat men hetgeen men meer betaalt voor de leveranties, bespaart op de werkloosheidtoeslagen is almede een gevolg van een zeer beperkten blik; men bespaart slechts op de ééne werkloosheidsbijdrage, doch maakt de andere noodzakelijk en mocht een enkele maal dit laatste niet duidelijk blijken bij nadere bestudeering van de zaak, dan sluit men zich in elk geval op in een circulus viciosus. Laat men de zaak haar gewonen gang gaan, dan komt ze het eerste weer in het rechte spoor; Duitschlands productieve kracht is verre van onuitputtelijk; tegenover binnenlandsche prijzen, die op geen wijze kunstmatig hoog

¹⁾ Feitelijk staat dit buiten de kwestie, want een leverantie, waarop wel verhaal is en een waarop dit in mindere mate het geval is, staan niet gelijk, moeten dus voor den opdrachtgever ongelijke waarde hebben en wettigen op zichzelf eenig prijsverschil.

worden gehouden, zal het maar niet altijd goedkoopere aanbiedingen kunnen blijven stellen.

Duizenden hebben reeds ondervonden, dat goedkoopere prijsnoteringen van Duitschland nog geen goedkoopere en *tijdige* leveranties zijn. De sterk verminderde Duitse productie, die ook voor eigen land werkt, kan niet op den duur in een noemenswaardig deel van de behoeften van alle landen met betere valuta voorzien. Eenige industrie in Engeland en ons land ondervindt dan ook reeds, dat het met de Duitse concurrentie zoo erg niet is als het een oogenblik scheen, en dat het binnenlandsch product niet gemist kan worden.

ANT. VAN GIJN.

BEDRIJFSORGANISATIE?

Niet zonder aarzeling zal de bestuurder eener vakvereniging zich mengen in de discussie over de bedrijfsorganisatie, al is de zaak voor hem zeer interessant, omdat vooral de laatste maanden veel reden tot scepticisme is geboden.

Ook de discussie na de praeadviezen van onlangs in de vergadering der Vereeniging voor de Staathuishoudkunde en de Statistiek wijst er op, dat de heele bedrijfsorganisatie, economisch of maatschappelijk meer schijn dan wezen, meer leuze dan realiteit is.

En het artikel van Prof. Bordewijk in de Ec. St. Berichten van 2 November komt dat nog eens duidelijk manifesteren.

Een ernstige vakorganisatie, die in haar bedrijf beteekenis heeft, beschouwt als haar voornaamste taak, een zoodanigen invloed in het bedrijf uit te oefenen, dat het levenspeil harer leden verhoogd wordt. Ik bedoel dit laatste in den meest uitgebreiden zin en versta daaronder niet alleen het opvoeren van het loon, het verbeteren van de voorwaarden, waaronder voorts gewerkt wordt, sociale voorziening e.d., maar ook minder materiele aangelegenheden, in het bijzonder het tegengaan van het vernielen der arbeidsvreugde.

De medezeggenschap der arbeiders is veelal aangeprezen, juist ook, omdat men van dit medezeggenschap een intenser medeleven der arbeiders met de onderneming, waarin zij werkzaam waren, verwachtte. Het medezeggenschap — of als men zoo ver niet wilde gaan — de voorlichting betreffende bedrijfsresultaten, het zetten van prijzen en het reserveeren van kapitaal voor afschrijving en uitbreiding, werd aangewend om tegemoet te komen aan den drang der arbeiders om zich te verheffen boven het peil van machinedeel, om te voldoen aan den drang naar een menschwaardig bestaan ook in niet-materieelen zin.

Maar datzelfde medezeggenschap of het prototype daarvan is nu goed, gelijk Prof. Bordewijk op pag. 953 van de E. S. Berichten schrijft, om de arbeiders te verzoenen met een eventueele loonsverlaging. In hoeverre nu bij de bestaande collectieve contracten in de typografie sprake is van medezeggenschap der arbeiders, kunnen wij ter zijde laten, omdat men niet deze contracten, maar een paar stelsels, welke nog slechts op papier staan, in discussie heeft gebracht. De ondervinding van den laatsten tijd is echter, dat de ondernemers en zelfs de goed georganiseerde groepen, verschillende middelen aanwenden om tot loonsverlaging te komen, welke precies het tegendeel van bedrijfsorganisatie, met of zonder medezeggenschap der arbeiders, zijn.

De sigarenfabrikanten deden het onbehouden, de metaalbond doet het autoritair en al zullen de ondernemers in de typografie vermoedelijk het voorbeeld der sigarenfabrikanten niet volgen, zij zullen te zijner tijd ook wel een middel vinden, om wanneer de beruchte bedrijfsconjunctuur het noodig maakt naar hun meening, met of zonder economische of maatschappelijke bedrijfsorganisatie hun wil door te zetten.

Leerzaam zal hierbij zijn het verloop van de onderhandelingen tusschen de R. K. metaal-industrieelen en de arbeidersbonden.

Ik ben niet ongevoelig voor het erkennen der vakorganisatie, maar het wordt meer dan tijd, dat tegenover het getheoretiseer over bedrijfsorganisatie de nuchtere realiteit gesteld wordt, gelijk zulks van naar wetenschappelijke behandeling strevende economen als Prof. Bordewijk kan worden verwacht.

Reeds eerder heb ik mij op praktische overwegingen nadrukkelijk verklaard tegen de economische bedrijfsorganisatie, zooals deze door Prof. Veraart is ten doop gehouden.¹⁾ In nog sterkere mate gelden de bezwaren tegen hetgeen thans Mr. van Rhijn als maatschappelijke bedrijfsorganisatie aanbiedt.

Wanneer men als vakvereenigingsleider gaat onderhandelen met de ondernemers ter verbetering der loonen arbeidsvoorwaarden — want verder is men ten onzent nog niet! — dan doet men dat niet, omdat het zoo leuk is, eenig medezeggenschap bij de vaststelling daarvan te hebben, maar dan tracht men, met de machtspositie achter de deur, zoo gunstig mogelijke bepalingen te bedingen.

Verder is nog geen enkele vakorganisatie in ons land! Ook niet de typografenbonden! Want alle discussie over het zetten van het tarief in de typografie kan men terugbrengen tot een motiveering van de hoegroetheid of hoekleinheid der loonen en alle maatregelen, welke deze bedrijfsorganisatie medebrengt, hebben geen andere beteekenis dan de handhaving dier loonen te garandeeren. Ten spijt van alle franje, welke men er voor wil hangen, het is inderdaad niets meer!

Men kan zich echter wel voorstellen hoe de bedrijfsorganisatie-Veraart en Van Rhijn verder de wereld in kwam.

Als men immers na veel onderhandelingen, na de tallooze moeilijke voorbereidingen een collectieve overeenkomst heeft tot stand gebracht, dan is men van zijn taak geheel vervuld; dan droomt men allicht van nieuwe mogelijkheden en gaat, wat men in zijn bedrijf heeft opgebouwd, uitdenken tot een stelsel.

En als men dan, gebaseerd op den eigen aard van het goed gekende bedrijf, een werkelijk goede overeenkomst heeft opgebouwd, dan gaat men aan die overeenkomst een wijder strekking toekennen, vergeet, dat die overeenkomst de resultante is van de krachten, die in een bepaald bedrijf werken en komt tot een phantasie, waaraan nochtans zekere reële basis niet kan worden ontzegd.

Maar wanneer men aldus de grenzen van het eigen bedrijf verlaat en zich wendt tot de gemeenschap, dan komen de politici en economen er op af en ontspint zich een discussie, welke ten slotte de verdienste heeft, dat men het over enkele algemeenheden eens of oneens wordt, waardoor de publieke aandacht op de bedrijfsorganisatie gevestigd en — het zij zonder omwegen erkend — de idee van erkenning der vakorganisatie verbreid wordt, wat nog lang niet in alle bedrijven het geval is.

Wanneer men de staalkaart van uiteenlopende meeningen over de bedrijfsorganisatie overschouwt, dan kan men slechts verwonderd zijn over de tallooze afdwalingen, welke men constateert, over den ijdel schijn, waarmede men de begeerte der arbeidende klassen denkt te stillen.

Het is aardig voor een Vakvereenigingsbestuurder, wanneer hem de boeken worden voor- en opengelegd, hij kan het desnoods als goede propaganda gebruiken, om de macht der vakbeweging te demonstreeren, maar men moet er geen al te groote waarde aan hechten. De tijd is lang voorbij, dat de gezel den patroon op zijn woord gelooven moet en wanneer tegenover elkan- der staan twee sterke machten: werkgevers en werknemers, dan zullen de eersten als practici ten slotte van zelf bereid zijn hun beweringen door bewijzen te staven en aan de arbeidersleiders hun boeken open te leggen.

Daar zit immers niets verschrikkelijks in, noch

¹⁾ Rondom het loonvraagstuk 1920.

minder een aantasten van de klassieke ondernemersvrijheid, nu de naamlooze vennootschappen van betekenis zelfs uit reclame hun financiële positie publiceren.

Ook het medezeggenschap in de prijspolitiek, zooals deze in de typografie gekend wordt, moet men niet generaliseeren. Hoe wil men b.v. in de textielnijverheid of in de confectie-nijverheid een prijspolitiek voeren, gebaseerd op een stelsel, als dat van Veraart of Van Rhijn? Hoe zal men daar handelen ten opzichte van bedrijven die voor export en bedrijven, die voor het eigen land produceeren?

Opvoering van den verkoopprijs voor den export kan loffelijk zijn, wanneer men ten minste tegen de buitenlandse industrie kan concurreeren, maar voor de op het binnenland aangewezen industrie geldt het omgekeerde.

Hoe zal men in andere bedrijven, waar het directe loon een buitengewoon gering percentage van den verkoopprijs uitmaakt, een prijspolitiek voeren? Stelt men zich voor, b.v. in de koopvaardij de vrachten te kunnen baseeren op eenige loonpolitiek?

Gaarne geef ik toe, dat van werkgeverszijde de loonkosten, ook waar zij slechts een bescheiden rol spelen, gebruikt worden als argument bij hun pogingen om hun productiekosten te drukken, maar wij kunnen het eens zijn, dat het loon, zonder meer, slechts in enkele bedrijven een basis biedt voor prijspolitiek en zeker, dat een systeem van dergelijke prijszetting niet kan worden ggeneraliseerd tot een stelsel van bedrijfsorganisatie.

De meening van Mr. v. Rhijn, dat reeds sprake is van bedrijfsorganisatie, zoodra beide partijen een collectieve arbeidsovereenkomst hebben gesloten, is misschien geen sophisme, dan toch wel heel naïef. Ook het medezeggenschap over de prijspolitiek, zooals deze in de typografie wazeland wordt betracht en in het stelsel Van Rhijn een wezenlijk bestanddeel heet uit te maken, maakt nog geen bedrijfsorganisatie uit, noch het sluiten van het bedrijf, zooals de economische bedrijfsorganisatie dat kent.

Men heeft het noodig geoordeeld de gevolgen van al te vage concurrentie eenigermate te bemantelen en raakte daarbij, gelijk Prof. Bordewijk terecht opmerkt van de economie los en midden in de ethiek. Men gaat redeneeren geleid door een bepaalde levensbeschouwing en raakt dan de realiteit kwijt, waarop nu eenmaal anderen, geleid door andere of heelemaal geen levensbeschouwing ook en vaak meer invloed uitoefenen.

Doch de beste critiek op dit soort bedrijfsorganisatie is aan te geven, waarin dan wel de positieve bedrijfsordening zal bestaan.

* * *

Niet door de beperking van de productie, maar door haar opvoering zal het bestaan der arbeidende klasse worden verruimd.

Het is een fictie, dat men, het bedrijf sluitend en het aantal ondernemers en arbeiders beperkend, het bestaan dier arbeiders kan verruimen. Dat moge in eerste instantie voor de typografie zoo schijnen, omstandig is de funeste werking van dit systeem aangevoerd, wanneer het b.v. werd toegepast op de productie der voornaamste levensmiddelen. De verbetering zal dus moeten worden gevonden in de productiemethode. Reeds heeft de uitbreiding der machinale productie, de normalisatie in de massa-industrie, het vereenvoudigen van den machinalen aanmaak de capaciteit van talloze ondernemingen geweldig opgevoerd.

Aan deze verbeterde productie-methoden moet de aandacht worden gewijd. Het is immers een steeds terugkeerend bezwaar van de ondernemers, dat de verruiming van het bestaan der arbeiders gaat ten koste van de rentabiliteit der ondernemingen. Reeds lang gelooft men in arbeiderskringen niet meer aan het sprookje van de ondernemerswinst. Natuurlijk beseft

men nog, dat de ondernemerswinst veelal te hoog is, vooral dat de enorme bedragen, welke in de laatste jaren aan de aandeelhouders van verschillende groote ondernemingen zijn uitgekeerd, de grens van het normale veeltijds overschreden, doch men weet ook zeer goed, dat veel van deze bovenmatige winst weer in den vorm van nieuw kapitaal aan de ondernemingen ten goede komt.

Het bezwaar geldt niet zoozeer tegen de groote winst in goede tijden, dan wel tegen de werkloosheid en loondruk, zoodra de productie minder loonend wordt.

De arbeiders beseffen, dat zij middels hun vakbonden langzaam aan een ruimer plaats gaan innemen aan den maatschappelijken disch. Daarbij zijn goede bedrijfsresultaten gunstige factoren. Keert de conjunctuur, dan rijzen de moeilijkheden plotseling alom op en blijkt de fout in de bedrijfsorganisatie, welke hun bestaan niet waarborgde. Het is volkomen waar, dat de arbeiders niets hebben aan hooge loonen op papier en werkloosheid in kwijnende bedrijven in de practijk. Daarbij helpt sluiting der bedrijven niets, integendeel werkt juist in ongunstige richting. De arbeiders zijn dan ook inderdaad geïnteresseerd bij de bestaansmogelijkheid der onderneming, waarin zij werkzaam zijn, omdat van de levenskansen der onderneming de handhaving van het loonpeil der arbeiders afhangt.

De socialisatie is hiervan ongetwijfeld de consequentie, omdat zij immers doelbewust streeft naar de vermaatschappelijking der bedrijven. Maar al beschouwt men de socialisatie als schoone, maar nog verre muziek, toch moet men zich van arbeiderszijde plaatsen op het standpunt, dat het bedrijf niet uitsluitend op de belangstelling van den ondernemer, maar evengoed op de belangstelling van de arbeiders aanspraak maken kan.

En dan is de eenige logische gedachtengang deze, dat de arbeiders precies op dezelfde wijze zich gaan interesseeren voor de bedrijven als de ondernemers. Deze laatste vragen naar het verband tusschen kostprijs en ondernemerswinst, de arbeiders vragen naar kostprijs en loon. Dus toch loon als basis van prijspolitiek? In geenem deele! Want de ondernemer, althans de moderne, gaat de samenstelling van den kostprijs na, hij tracht deze zoo lang mogelijk te houden en zijn omzet te vergrooten (wanneer geen sprake is van trust of kartel). Vooral het moderne grootbedrijf streeft naar goedkoopere productie en ook de arbeider zal dit streven hebben te steunen.

Dit wordt dan een voortzetting van de wetenschappelijke bedrijfsorganisatie, met een tweeledig doel, omdat nu eenmaal twee partijen samenwerken. De ondernemers zullen hun deel: de ondernemerswinst willen opvoeren, de arbeiders hun deel: het loon. Dat is dus geen bedrijfsorganisatie naar buiten, maar bedrijfsorganisatie naar binnen!

Hoe nauwkeuriger men zich rekenschap geeft van de huidige crisis, des te meer komt men tot de conclusie, dat de ongunstige positie van verschillende bedrijven, eerder aan gebrekkige structuur, dan aan economische verschijnselen van algemeenen aard is te wijten. Hoe komt het b.v., dat ondanks de valuta-moeilijkheden Nederlandsche bruggen-constructeurs afzetgebied in Oostenrijk vinden?

En vooral, wanneer de ontegenzeggelijk ernstige verstoring der maatschappelijke verhoudingen, wederom is hersteld, zal met tmeer klem kunnen worden gevergd, dat de bedrijven zich organiseren naar binnen.

Dit is bovendien een kwestie van buitengewoon belang voor de toekomst. Of de Nederlandsche koopvaardij b.v. zich op den duur zal kunnen handhaven hangt af van haar exploitatie, is dus een interne bedrijfsaangelegenheid. Het is voor de arbeiders in dit bedrijf werkzaam van eminent belang of dit bedrijf gezond is van samenstelling en of de exploitatie rendabel kan zijn. De bestudeering van deze bedrijfsorganisatie biedt weliswaar geen ruimte voor weidsche

bespiegelingen, maar moet, dunkt mij, vooral ook voor de arbeiders van groot praktisch nut zijn.

De wensch, den laatsten tijd zoo heftig in groot-werkgeverskringen geuit, om een intenser productie, kan beter vervuld worden door een wetenschappelijke interne bedrijfsorganisatie, dan door verlenging van den arbeidsduur, welke zonder uitbreiding der productie niets anders beteekent dan deels loonsverlaging, deels werkloosheid. Men zal de arbeiders kunnen winnen voor deze intenser productie, niet wanneer men hun een onwezenlijke economische of maatschappelijke bedrijfsorganisatie voorhoudt, maar wanneer men door opvoering der productie, vereenvoudiging der productiemethode en dus verlaging van den verkoopprijs der producten ook langs dezen weg het bestaan der arbeiders verruimt en op peil houdt. Men beseft in arbeiderskringen steeds levendiger, dat men niet buiten het bedrijf moet worden gehouden, maar de ondervinding zal ons straks wel leeren, dat het papieren medezeggenschap van thans ons niet redden zal uit het moeras; slechts een productie inderdaad gebaseerd op het gemeenschappelijk belang van alle betrokkenen zal maatschappelijke bevrediging brengen.

J. RATTÉ.

MAATSCHAPPELIJKE BEDRIJFS- ORGANISATIE. ¹⁾

Er is een onmiskenbare tegenstelling van belangen tusschen producent en consument, welke hierin bestaat, dat de producent zoo duur mogelijk wil verkoopen en de consument zoo goedkoop mogelijk wil koopen. Wanneer men de tegenstelling tusschen deze beide, bij de maatschappelijke productie belanghebbenden, wil trachten te overbruggen, dan moet men organen scheppen, waarin de conflicteerende machten worden vereenigd, om gezamenlijk een basis voor samenwerking te vinden. Het was van deze gedachting uitgaande, dat wij in de „Sociale Voorzorg” van September het standpunt verdedigden, dat de producent, van wien bij voortdoring blijkt, dat hij een bedrijf uitoefent, dat hem een absoluut onmenswaardig bestaan verschafft, het zedelijk recht heeft, een minimumprijstarief in te voeren, dat hem een redelijk bestaan geeft, zonder dat de consument daar tegen bezwaren zal kunnen inbrengen.

In de Economisch-St. Ber. van 2 November merkt Prof. Bordewijk daartegen op, dat wij daarbij het economische terrein hebben verlaten en op ethisch terrein zijn aangeland. Wij geven zulks gaarne toe, want wij stelden zekere ethische normen en bewogen ons dus op het terrein van het „zoo behooren”, terwijl de economie alleen causaliteit vaststelt, zich derhalve bepaalt tot het „zoo zijn”. Maar wij voegen hieraan onmiddellijk toe, dat elkeen, die een zeker maatschappelijk stelsel verdedigt, zich mede op het terrein der normen beweegt, omdat de levensbeschouwing hier een overwegenden invloed doet gelden. Prof. Bordewijk doet dat even goed als ieder ander, wanneer hij het stelsel der „vrije concurrentie” verdedigt. Want bij die vrije concurrentie wordt niet alleen aan hoedanigheden, die met de natuur gegeven zijn (verschil in aanleg, enz.), de vrije loop gelaten. Neen, ook toestanden, die een gevolg zijn van menselijke instellingen (b.v. het erfrecht), worden daarbij in stand gehouden. En wie die menselijke instellingen niet wil veranderen, doet zulks, omdat zij aan de door hem gestelde normen voldoen. Volgens de aanhangers der vrije concurrentie geeft dit stelsel derhalve een ieder, wat hem toekomt. Naar onze meening daarentegen is dit slechts juist, voor zoover de vrije concurrentie niet tot een onmenswaardig bestaan van den producent aanleiding geeft; in dit geval is b.v. een tarief gerechtvaardigd. Daarbij geven wij gaarne toe, dat de formule „menswaardig bestaan” rekbaar is. Maar zij is zeer wel bij een verdere uiteenzetting,

¹⁾ Naar aanleiding van het artikel van Prof. Bordewijk in het nummer van 2 November.

welke intusschen hier te veel plaats zou vergen, nader te omlijnen. In ieder geval is het veel beter, de ethische problemen, die bij deze aangelegenheid zoo nauw zijn betrokken, uitdrukkelijk aan te wijzen, dan zich in een „wolk van ethica” te hullen en te doen, alsof men alleen op zuiver economische basis staat. Daardoor kweekt men een onoplosbare verwarring tusschen economie en ethiek, waardoor beide worden geschaad.

Wordt nu het ethische peil van den consument door ons te hoog aangeslagen? Prof. Bordewijk meent, dat zulks het geval is. De eenige verwachting evenwel, die wij van het ethische peil van den verbruiker koesteren, is deze, dat hij een productie, welke den ondernemer en arbeider bij voortdoring slechts een hongerloon geeft, zal veroordeelen. Men behoeft toch waarlijk niet van een zoo „verheven” mentaliteit te zijn, om zulks te doen! En dat het maatschappelijk leven dit ethische peil heeft bereikt, blijkt duidelijk uit het feit, dat maatregelen tegen huisindustrie e.d. tegenwoordig algemeene instemming vinden, hoewel de verbruikers door die maatregelen ongetwijfeld heel wat meer moeten betalen.

Het komt ons voor, dat het bij een bespreking van de bedrijfsorganisatie noodzakelijk is, om de verschillende stelsels, die op dit gebied zijn ontwikkeld, goed uit elkander te houden. Met name geldt dit voor de Economische Bedrijfsorganisatie van Prof. Veraart en de Maatschappelijke Bedrijfsorganisatie.

Voor de prijspolitiek evenwel acht Prof. Bordewijk tusschen deze beide geen onderscheid aanwezig. Zulks is „graue Theorie”. Met het gevolg, dat een systeem, dat stelselmatige opvoering der prijstarieven en consequent daaruit volgende sluiting van het bedrijf ten doel heeft, door hem wordt gelijkgesteld met een systeem, dat in de eerste plaats die prijstarieven beschouwt als een noodzakelijk kwaad om gezondere finantieele toestanden in het bedrijf te verkrijgen en bovendien den verbruikers gelegenheid geeft te controleeren, dat de basis der zeer matige winstmarge niet wordt verlaten. ¹⁾

Van een gelijkstelling van zoo tegenstrijdige opvattingen kan de theorie niet anders dan de nadeelige gevolgen ondervinden. Zulks komt reeds tot uiting in het artikel van den schrijver zelf, wanneer hij opmerkt, dat zonder een prijstarief steeds veel meer technische verbeteringen zullen worden ingevoerd. Dit is alleen juist, wanneer een tarief wordt vastgesteld in een bedrijf, dat behoorlijk rendeert. Heeft men met een kwijnend bedrijf te doen, dan zal juist het tarief, door de daaruit voortvloeiende finantieele verbetering, pas technische verbeteringen mogelijk maken. Want in een bedrijf, dat economisch in het moeras zit, steekt het publiek geen geld en verdient de ondernemer niet voldoende voor het aanbrengen van een veel betere outilleering.

Het feit, dat het verschil tusschen de E. B. en de M. B. door Prof. Bordewijk werd verwaarloosd, trof ons te meer, omdat de geachte schrijver zoo bezorgd is voor het belang van den verbruiker en de M. B. een ernstige poging doet, om den verbruiker medezeggenschap in de prijspolitiek der bedrijven te geven. Het

¹⁾ Blijkens het verslag van de laatste Jaarvergadering van de Vereeniging voor de Staathuishoudkunde en de Statistiek in de „Nieuwe Rotterdamsche Courant”, beklaagde Prof. Veraart er zich over, dat zijn „prijspolitiek is caricaturiseerd tot een stelsel van krankzinnige uitbuiting als vooral Mr. van Rhijn in Sociale Voorzorg heeft gedaan”. Ik kan naar aanleiding daarvan slechts opmerken, dat op pag. 569 van mijn genoemd artikel een beschrijving van de prijspolitiek der Economische Bedrijfsorganisatie voorkomt, welke zich uitsluitend en alleen baseert op citaten uit de „Vraagstukken”. Waar Prof. Veraart derhalve op die citaten voornoemde qualificatie toepast, daar blijkt hieruit alleen de noodzakelijkheid, dat de inhoud van die citaten door hem aan een grondige herziening wordt onderworpen. Het boekdrukkersbedrijf, waarvan telkens wordt beweerd, dat het de in de citaten genoemde prijspolitiek heeft doorgevoerd, zou daarmee buitengewoon zijn gebaat!

is een bekend feit, dat ons economisch leven op het oogenblik met prijsregelingen is overdekt. De belanghebbenden zijn er in het algemeen in ons land zeer geheimzinnig mede, maar daarom oefenen die prijsbepalingen nog wel hun invloed uit. En nu is het noodzakelijk, dat een middel wordt gevonden, om te voorkomen, dat de verbruiker geheel aan de willekeur van den voortbrenger wordt overgeleverd. Prof. Bordewijk evenwel gaat op die noodzakelijkheid niet in, maar betoogt, dat de vrije concurrentie de meeste waarborgen voor den verbruiker oplevert. Maar waar wij die vrije concurrentie aan alle kanten zien verdwijnen, daar heeft een dergelijk betoog nog slechts academische waarde. Het gaat er om, een bescherming voor den verbruiker te vinden, welke zich aanpast bij de ontwikkeling tot organisatie en prijsregeling, welke zich met onweerstaanbaren drang baan breekt en de vrije concurrentie gaat vervangen.

Ook op een ander punt wil Prof. Bordewijk geen onderscheid maken tusschen de E. B. en de M. B., nl. bij de sluiting van het bedrijf.

Wij meenen, dat het niet moeilijk is aan te toonen, dat de consequentie der bedrijfssluiting bij de M. B. niet bestaat. Wanneer een tarief wordt ingevoerd, dat slechts een zeer matige winstmarge openlaat, dan is er geen enkele aanleiding om te veronderstellen, dat talrijke ondernemers zich ineens gedrongen zullen gevoelen zich in dit bedrijf te vestigen. Dit euvel zal zich wel voordoen, wanneer een hoog opgevoerde winstmarge lokt. Dan zullen de nieuwe ondernemers zich verdringen om ook in den „buit” te deelen en dan komt onmiddellijk de vraag van de bedrijfssluiting aan de orde. Ook hier blijkt weder, dat het diepgaande verschil, dat er tusschen E. B. en M. B. bestaat, niet door ons kunstmatig is geschapen, maar logisch voortvloeit uit de geheel afwijkende beginselen, waarvan beide stelsels uitgaan.

De geheele kwestie der bedrijfssluiting is o.i. overigens in zekeren zin slechts een van theoretisch belang. Wij althans zijn overtuigd, dat geen enkel organisatie zich de machtsmiddelen zal kunnen verzekeren om de ondernemers en arbeiders, welke door de bedrijfssluiting zouden worden uitgesloten, te verhinderen buiten de organisatie om, hun bedrijf uit te oefenen.

Van zeer veel belang is het vraagstuk wanneer bij een loonsverhoging het punt is bereikt, waarop vraag en aanbod op de arbeidsmarkt niet langer met elkaar in evenwicht zij te brengen en dus werkloosheid moet ontstaan.

Het is bekend, dat het gewone theoretische schema op dit punt aldus wordt opgebouwd: er is in elk bedrijf een zeker aantal grensondernemingen; worden de loonen verhoogd, dan kunnen de grensondernemingen hun bedrijf niet langer voortzetten, maar moeten sluiten; dienstengevolge worden de werknemers, die in de grensondernemingen arbeiden, werkloos. Nu zullen wij de laatste zijn om de waarde van dit schema gering te schatten. Maar er moet toch wel op worden gewezen, dat daarbij van tal van omstandigheden is geabstraheerd. In de theorie kan men veelal niet anders doen, wil de duidelijkheid der redeneering geen schade lijden. Wanneer het dan evenwel op praktische toepassing aankomt, dan dient men zich die lacunes wel zeer goed bewust te zijn.

Naar onze meening heeft Prof. Bordewijk dit uit het oog verloren, toen hij de door ons genoemde gevallen bestreed, waarbij wij loonsverhoging mogelijk achten zonder dat het equatiepunt van vraag en aanbod wordt overschreden.

Bestrijding ontmoette al dadelijk onze opmerking, dat het best kan zijn, dat de grensondernemingen nog niet tot het maximum zijn gegaan, wat zij aan loon kunnen betalen, en dat ook in een dergelijk geval een loonsverhoging niet tot sluiting der grensondernemingen behoefte te leiden. Prof. Bordewijk acht de mogelijkheid van een dergelijk geval niet aanwezig, omdat „het begrip „grens” medebrengt, dat elke ver-

meerdering van productiekosten den ondergang van de grensondernemingen tot gevolg heeft.” Wij willen niet ontkennen, dat wij misschien beter hadden gedaan, in plaats van *grensonderneming*, van *minst rendeende* onderneming te spreken, maar dit is slechts een kwestie van naam. Waar het hier op aankomt is dit, dat het bij een goede conjunctuur (en juist dan hoort men het meest van loonsverhoging), telkens zal voorkomen, dat ook de minst rendeende ondernemingen niet zoover met de productie zijn gegaan, dat elke loonsverhoging hun rentabiliteit doet verkeeren in verlies. Gebrek aan juist inzicht in de economische verhoudingen, langen tijd van voorbereiding voor uitbreidingen, enz., zijn evenzoveel factoren, die het aanpassingsproces tegenwerken. Het theoretische schema blijkt hier in de practijk te grof.

Maar ook als wij aannemen, dat de grensondernemingen in dit geval wel verdwijnen, dan nog behoeft geen werkloosheid te ontstaan. Het kan b.v. zeer goed zijn, dat de concurrenten der grensondernemers het afzetgebied der verdwenen grensondernemingen weten te verkrijgen. Deze concurrenten moeten daarvoor hun zaken uitbreiden en zullen de werklooze arbeiders in dienst nemen. Dan ontstaat alweer geen werkloosheid.

Wij noemden in het artikel in de Sociale Voorzorg nog een andere mogelijkheid, dat loonsverhoging niet tot werkloosheid leidt, door erop te wijzen, dat de grensondernemers, die door de loonsverhoging worden getroffen, dikwijls in de hoop op betere tijden toch zullen blijven produceeren, ook al lijden zij verlies, o.a. omdat zij niet gemakkelijk een plaats in een ander bedrijf zullen vinden en omdat liquidatie met groote verliezen gepaard gaat. Prof. Bordewijk stemt dit toe, maar voegt erbij, dat, zoo de hoop op betere tijden wat erg lang onvervuld mocht blijven, het bankroet der grensondernemingen toch weer mede op de hoofden der arbeiders zou neerkomen. Naar onze meening evenwel is ook hier geen werkloosheid noodzakelijk. Wanneer de grensondernemingen failliet gaan, dan worden zij voor een prijke verkocht. De nieuwe eigenaar koopt dus onder zeer gunstige omstandigheden en dat brengt mede, dat hij met de loonsverhoging erin zal kunnen slagen de overgenomen grensonderneming weder rendabel te maken. Dan blijft het aantal ondernemingen intact en ontstaat evenmin werkloosheid.

Ten slotte moeten wij nog eenige oogenblikken stilstaan bij den wensch van prof. Bordewijk om aan de arbeiders inzage in het winstcijfer te verschaffen.

Het is wel zeer te betreuren, dat de geachte schrijver zich thans niet uitspreekt, of hij die inzage *bedrijfsgewijze* dan wel *ondernemingsgewijze* wil doorvoeren. Naar onze meening is deze aangelegenheid alleen *bedrijfsgewijze* te regelen, omdat de modelondernemingen anders de trekossen worden voor economisch fatale loonsverhogingen in minder goed gesitueerde ondernemingen en omdat anders rechtstreeks wordt ingegaan tegen het historische proces van organisatie van het bedrijf.

Wanneer men aan de leiders der vakverenigingen *bedrijfsgewijze* inzage geeft van de financieele resultaten van het bedrijf, dan zal deze inzage zich o.i. ontwikkelen tot een overleg, hetwelk zich ook over de prijspolitiek zal uitstrekken. Dit wordt door Prof. Bordewijk bestreden, maar daarbij miskent hij o.i. den practischen gang van zaken, welke zich voordoet, wanneer de leiders van patroons en arbeiders over loonsverhoging onderhandelen. Van arbeiderszijde wordt dan eerst gesproken over de mogelijkheid, dat een loonsverhoging van de winst wordt afgenomen en wanneer dat niet blijkt te gaan, over de mogelijkheid het meerdere loon in een prijsverhoging te vinden. Nemen wij nu eens aan, dat overeenkomstig de wensch van Prof. Bordewijk, de winstcijfers van een zeker aantal ondernemingen in het bedrijf aan de arbeidersleiders worden overgelegd. Dan is men nog geen stap verder gekomen, omdat het winstresul-

taat absoluut afhangt van de wijze, waarop de balans is opgemaakt. Vragen of er niet opzettelijk veel is gereserveerd, of er niet extra is afgeschreven en nog zooveel andere, zullen dan onmiddellijk aan de orde moeten komen. Wil het geheele inzagegeven niet ont-aarden in een schijnvertooning, welke slechts kwaad bloed zet, dan zullen ook daarover besprekingen moeten zijn toegestaan. En wanneer blijkt, dat de winst geen loonsverhooging toestaat, dan zal de vraag worden behandeld, of de prijzen niet kunnen worden verhoogd. Dezelfde reden, welke tot een bespreking der winstcijfers aanleiding gaf, zal er ook toe leiden dat overleg inzake de prijspolitiek wordt gepleegd.

Wanneer dit bedrijfsgewijze geschiedt is hiertegen geen bezwaar, omdat dan de belangen van alle ondernemingen, die bij de prijspolitiek van het bedrijf zijn betrokken, tot hun recht kunnen komen. Op deze wijze zullen de arbeidersleiders in de gelegenheid zijn om de functie van den ondernemer te leeren verstaan.

Mr. VAN RHIJN.

Amsterdam, November 1921.

N a s c h r i f t. — Gaarne maak ik nog even van de mij welwillend door de Redactie verleende gelegenheid gebruik tot het aanbrengen van enkele kantteeningen op de beschouwingen van den heer Van Rhijn.

De wederzijdsche standpunten zijn te zeer tegenover gesteld, dan dat het mogelijk zou zijn tot een compromis te komen. De geachte schrijver legt alleen nadruk op den toestand van het „bedrijf”, welke toestand volgens hem gekenmerkt is door ondernemers met „een absoluut onmenswaardig bestaan”, — terwijl ik meen te moeten opkomen voor een zoo ruim mogelijke productie, in het belang van de afnemers, die dragers zijn van den eisch der algemeene behoeftebevrediging, waarop de productie is gericht en welke, uit het oogpunt eener sociale rechtvaardiging, haar geloofsbrief uitmaakt. In mijn oog wordt het welvaartsbelang der volkshuishouding geschaad door kunstmatige zelfbescherming van een bedrijf, welk dan ook, langs den weg van een minimum-prijsstap, d.i. door middel van kartelleering. Het hoogste nut, uit de aanwezige productieve energie te verkrijgen, wordt aldus gemist. De ondernemingen, die om intrinsieke en blijvende redenen den concurrentiestrijd niet kunnen volhouden, moeten in het algemeen belang verdwijnen, opdat de aldus vrijkomende energie zich een wel en een méér loonend emplooi kan verschaffen. Wie anders oordeelt, miskent het belang der algemeene welvaart, die hij onderschikt aan dat eener groep. Bedrijfsorganisatie, onverschillig welk bijvoeglijk naamwoord haar siert, beduidt niets anders dan protectie; waartegen ieder, die den strijd tegen het algemeene welvaartstekort wil voeren, zich schrap heeft te zetten.

Het is merkwaardig, dat de schrijver meent, dat ik mij zou gehuld hebben in „een wolk van ethiek” en tot een „onoplosbare verwarring tusschen economie en ethiek” zou hebben bijgedragen. Wie mijn betoog omtrent de zeer bijzondere eischen, welke bedrijfsorganisatie door haar prijsverhoogend tarief aan de afnemers stelt, nog eens wil overlezen, zal dadelijk ontwaren, dat ik niets anders heb gezegd dan dat de economische belangentegenstelling, welke ook de heer Van Rhijn erkent, en die het tegendeel is van economische solidariteit, op grond van ethische normen zou moeten plaats maken voor een ethisch solidarisme. Het ongelukkige is echter, dat degenen, die aan de afnemers zulk een eisch stellen, de direct-belanghebbenden zijn, die, zelf strict commercieel blijvend, van hun wederpartij een on-commercieel gedraging als de bij uitsluiting ethische verlangen. Wie verwacht nu causale economie en ethiek, hij, die een protectionistische bedrijfspolitiek tracht aannemelijk te maken door een ethische omkleeding of hij, die voor den consument denzelfden maatstaf als voor den producent opeischt en noodzakelijk acht, waardoor *beider* goed recht om

de voordeeligste markt op te zoeken, boven twijfel wordt gesteld?

Dat ik, met mijn pleidooi voor vrije concurrentie, mij op het terrein van zedelijke normen zou bewegen, ontken ik ten stelligste. Ook, dat de aanhangers van dit „stelsel” zouden meenen, dat dit aan ieder geeft wat hem „toekomt”. Meent de heer v. Rhijn in trouwe, dat zij en ik, blind voor de lessen der geschiedenis, nog op het *laisser-faire* standpunt staan? Laten wij toch blijven op den bodem der *economische* realiteit!

De heer v. Rhijn en zijn geestverwanten willen een beteren *economischen* toestand der bedrijven; daartoe in de eerste en voornaamste plaats moet de bedrijfsvrede worden verzekerd, wijl de strijd tusschen arbeid en kapitaal de bedrijven met uitputting en verlamming bedreigt; anderen, tot wie ik behoer, achten het aangeprezen middel erger dan de kwaal, wijl de strijd — let wel: de *economische* strijd der tegengestelde belangen — wordt verplaatst en verscherpt, terwijl de productie het kind van de rekening wordt. Concurrentie wordt in dit „stelsel” beter geoordeeld op den puur causaal-economischen grond, dat de beschikbare, steeds beperkt aanwezige energie door het spel van vraag en aanbod, van de vrije prijsvorming onder de leiding eener vrije vertering tot haar hoogste rendement voor de volkswelvaart wordt opgevoerd. Menschelijke instellingen, zooals het erfrecht, waarop de schrijver wijst, vallen hierbij uitsluitend onder een *economisch* licht, in casu het belang eener intensieve kapitaalvorming door particulieren. Het erfrecht heeft ook een ethischen kant, doch deze valt buiten het kader. En het zal den schrijver inderdaad niet mogelijk blijken, wanneer hij objectief mijn zienswijze wil nagaan, in mijn betoog argumentaties aan te treffen met bestanddeelen eener gecamoufleerde of geïmplieerde ethiek. Doch juist degenen, die den proteus van het menswaardig bestaan voor zijn stelling niet kán missen, heeft op het beslissende punt aan de economie den rug gekeerd.

Dat een betoog over vrije concurrentie nog „slechts” academische waarde zou hebben, geef ik wederom niet toe. Wat ik zie gebeuren is dit: dat concurrentie langzaam maar zeker weer terrein zal winnen. Dat wij haar aan alle kanten zien verdwijnen, is niet juist. Onze nijverheid „zucht” onder de concurrentie van het buitenland. Zij zal, om staande te blijven, de bakens moeten verzetten en het peil harer productiekosten moeten herzien. De muurtjes en walletjes van prijstarieven en collectieve contracten zullen het tegen de economische causaliteit afleggen. Hoe eer, hoe beter, want de algemeene welvaart heeft voor haar herstel niet economische zelfgenoegzaamheid binnen Chinese muren, doch groeiend en strevend ruilverkeer van noode.

Met het punt der gelijkstelling van M. B. met E. B. zal ik besluiten. Mijn uitspraak, dat het tarief alleen te handhaven is door het bedrijf factisch te sluiten, en dat, zoo men het bedrijf openlaat, het tarief niet kan worden gehandhaafd, heeft de schrijver niet weerlegd. Dit is echter het cardinale punt, waarop M. B. zich zoo gunstig van E. B. weet te onderscheiden. Waarlijk, een goede waarde- en prijstheorie bezit nog wel eenige andere dan „academische” beteekenis bij de beoordeeling van maatschappelijke verschijnselen in de practijk! Het gaat niet om „talrijke ondernemers, die zich in eens gedrongen zullen gevoelen zich in dit bedrijf te vestigen”. Het gaat om een *tendens*. Reeds de ééne nieuwing is niet welkom, doordien het tarief dwingt, dat hij zal *deelen* in het *bestaande* debiet, hetwelk alleen de ongeoorloofd verklaarde prijsverlaging zou kunnen vergrooten. De redeneering is uiterst eenvoudig, zij is ook zeer practisch en ontsteekt een helder licht omtrent de beweerde tegenstelling tusschen E. B. en M. B.

Laat men om opportunistische of privaat-bedrijfs-huishoudkundige redenen streven naar „economische” of „maatschappelijke” bedrijfsorganisatie. Maar laat

men haar niet sieren met de emblemata der algemeene economie, noch ook met die der ethiek, naardien deze beide, elk op haar gebied, te goed zijn om voor kartelbelangen te worden gespannen. H. W. C. BORDEWIJK.

Groningen, 11 Dec. 1921.

HET STATUUT VAN TANGER.

In de 19e eeuw zagen de Sultans van Marokko nog ongaarne de vestiging van Europeanen in hun gebied en dus gaven zij er de voorkeur aan, dat ook de bij hen geaccrediteerde diplomatieke vertegenwoordigers van vreemde mogendheden aan de kust woonden in plaats van in hun in het binnenland gelegen residenties. De buitenlandsche vertegenwoordigers van hun kant achtten door zulk een regeling hun persoonlijke veiligheid het beste verzekerd en zoo werd dan Tanger, van oudsher de meest Europeesche stad van Marokko, van den beginne af aan de zetel van het corps diplomatique, die zij tot heden toe is gebleven.

De Sultan en het Maghzen zetelen thans, evenals de Fransche Resident-Generaal, die tevens Minister van Buitenlandsche Zaken van Zijn Cherifijsche Majesteit is, gewoonlijk te Rabat, doch zijn te Tanger vertegenwoordigd door een gevolmachtigde, den Naïb, in de officieele stukken van het Maghzen „naïd sidna”, den „vertegenwoordiger van onzen Meester” genoemd, die in het algemeen, vooral voor tal van minder gewichtige aangelegenheden, de spreekbuis van het Maghzen is. De vestiging van een aantal Europeanen in het Arabische milieu maakte uit den aard der zaak het initiatief wakker tot verkrijging van betere hygiënische toestanden dan daar plegen te heerschen en zoo constitueerde zich reeds in 1792 het corps diplomatique tot een lichaam, dat zich het bestuur toekende over zekere aan de in Marokko vertegenwoordigde mogendheden gemeene belangen. Tot de landen, die van den eersten aanvang af daaraan deelnamen behoorden Nederland, Engeland, Portugal, Zweden, Denemarken en Venetië, terwijl Spanje zich pas een jaar, de Vereenigde Staten van Amerika en Frankrijk pas 5 jaar later daarbij aansloten. Deze vergadering was de kiem van den tegenwoordigen „conseil sanitaire”, die, formeel erkend door den Sultan, belast is „te waken” voor de openbare gezondheid aan de kust van het rijk, de voor dat doel noodige reglementen te maken en maatregelen te nemen. De „conseil sanitaire” bestaat thans nog uit de te Tanger gevestigde hoofden van missies van de mogendheden, die diplomatieke betrekkingen met Marokko onderhouden en wordt in elk der andere kustplaatsen vertegenwoordigd door een vergadering van de consuls dier landen.

In Tanger heeft het betrekkelijk groote aantal daar woonachtige Europeanen tot nog een andere actie geleid, die, in den aanvang van geringe beteekenis, meer en meer den vorm van een soort gemeentebestuur heeft aangenomen. Bij verschillende gelegenheden, vooral in 1833 en 1856, waren de leden van de verschillende Europeesche kolonies reeds bijeengekomen om maatregelen te nemen voor de reinheid en gezondheid van de stad en in 1860 werden uit vrijwillige bijdragen eenige straten geplaveid tot ten slotte een aantal Europeesche ingezetenen in 1870 den stoot gaf tot het oprichten van een permanente commissie, die zich oorspronkelijk uitsluitend de stads-reiniging ten doel stelde. Het corps diplomatique interesseerde zich voor de zaak en wist een firman te verkrijgen van Sultan Moeley Hassan, waarbij de „conseil sanitaire” werd belast met het onderhoud van de straten, de rioleering, den aanvoer van water en den gezondheidsdienst van Tanger. De conseil droeg terstond zijn bevoegdheden over aan de commissie die den naam aannam van „Commission d'hygiène”. Deze is samengesteld uit een vertegenwoordiger van elk der negen te Tanger gevestigde diplomatieke agentschappen, een door den Sultan benoemden Marokkaan, die tevens voorzitter is (den Naïb), twee door

de plaatselijke overheid benoemde Marokkanen, een door den Opperrabijn aangewezen Israëliet en uit 12 leden, die elk jaar worden gekozen uit de jaarlijks minstens 10 pesetas bijdragende ingezetenen met dien verstande, dat niet meer dan 4 leden van één nationaliteit mogen worden verkozen. De commissie benoemt haar eigen ambtenaren en heeft in den loop der jaren de haar opgedragen taak op eigen initiatief tot zooveel andere zaken uitgebreid, dat zij langzamerhand inderdaad de beteekenis van een soort gemeentebestuur heeft gekregen. Haar inkomsten bestaan uit vrijwillige bijdragen, de abattoirrechten, een belasting op de huurwaarde van vast goed, landingstolrechten, en een subsidie van het Maghzen.

Reeds aan de overeenkomst van Madrid tot regeling van het „recht van bescherming”, den 30en Maart 1881 tusschen 12 Europeesche staten (waaronder Nederland) en Marokko gesloten, werd op grond van de bijzondere positie van de stad een „règlement de Tanger” toegevoegd. Het Fransch-Spaansche „accord” van 3 Oct. 1904 erkent die bijzondere positie eveneens door te bepalen, dat de stad Tanger zal „behouden „le caractère special, que lui donnent la présence du corps diplomatique et ses institutions municipales et sanitaires”. Ook in de acte van Algéciras van 7 April 1906 vindt in hoofdstuk IV (art. 61), handelende over de belastingen in Marokko, het te Tanger bestaande régime incidenteel erkenning, terwijl art. 1 van het „traité de protectorat”, den 30en Maart 1912 tusschen Frankrijk en Marokko gesloten, uitdrukkelijk bepaalt, dat „la ville de Tanger gardera le caractère spécial, qui lui a été reconnu et qui déterminera son organisation municipale”.

Art. 7 van het Fransch-Spaansche Marokko-verdrag van 27 Nov. 1912 bevestigt ten slotte dat: „La ville de Tanger et sa banlieue seront dotées d'un régime spécial, qui sera déterminé ultérieurement”. De onderhandelingen, die daarover in 1913—'14 te Madrid plaats vonden tusschen Frankrijk, Spanje en Engeland, schijnen geheel in de historische lijn tot de conclusie te hebben geleid, dat de Sultan van Marokko zijn gezag over Tanger zou overdragen aan een — in wezen reeds bestaande — internationale municipaliteit, doch het uitbreken van den grooten oorlog heeft de formeele uitvoering van de tot stand gekomen overeenstemming belet en Frankrijk's denkbeelden over de voor Tanger wenschelijke positie schijnen zich na den voor haar gunstig verlopen krijg, waardoor o.a. alle Duitsche invloed voor lange jaren uit Marokko is geëcarteerd, radicaal te hebben gewijzigd. In den loop van dit jaar heeft de door Frankrijk geprotegeerde Cherifijsche Regeering nu een plan voor den aanleg van een haven te Tanger openbaar gemaakt, waardoor de feitelijke controle daarover aan de Franschen zou worden gegeven en volgens hetwelk het Maghzen na 15 jaar de haven van de geconcessioneerde maatschappij zou kunnen overnemen. De uitvoering van die plannen zou een grooten stap terug beteekenen op den weg naar de internationalisatie van Tanger, haar vermoedelijk voor goed zelfs onmogelijk maken. Het schijnt, dat de Spaansche Regeering, die met de Fransche het meest bij Tanger geïnteresseerd is, daartegen dan ook terstond geprotesteerd heeft en ook de instemming daarmede van sommige andere mogendheden, op grond van strijd met de acte van Algéciras twijfelachtig is. Intusschen wordt vooral aan Franschen kant luidruchtig propaganda gemaakt voor het voorkomen van de vestiging van een „installation étrangère” in de Tangersche zone en neemt het Fransch-Spaansche antagonisme steeds scherper vormen aan, tot groot nadeel natuurlijk voor de ontwikkeling van het betwiste gebied. Op grond daarvan wordt thans dan ook van invloedrijke Engelsche zijde aangedrongen op formeele regeling van de quaestie door vaststelling van het statuut van Tanger in den geest van het niet gepubliceerde Fransch-Spaansch-Engelsche accord van 1914, waardoor de internationale positie van stad en omgeving zou wor-

den bevestigd, en zonder eenig voorbehoud met gezamenlijke krachten aan de ontwikkeling van de veelbelovende havenstad, die thans het chronische slachtoffer van tegenstrijdige ambities dreigt te worden, zou kunnen worden gewerkt. Naast Frankrijk en Spanje is Engeland als de bewaker van de straat van Gibraltar het meest bij het politieke lot van zijn overbuur aan het nauw geïnteresseerd. Bij de Fransch-Engelsche overeenkomst van 8 April 1904 over Egypte en Marokko werd dan ook reeds van Britsche zijde het niet oprichten van versterkingen of strategische werken van welken aard ook aan de Marokkaansche zijde der straat bedongen en zeer waarschijnlijk is Britsche invloed ook niet vreemd geweest aan de bovenvermelde bepaling omtrent het behoud van het speciale karakter van Tanger in het Fransch-Spaansche accoord van 3 Oct. 1904. Een spoedige oplossing van de quaestie is voor alle in Marokko geïnteresseerde landen, waaronder Nederland van oudsher een eervolle plaats inneemt, van groot belang.

Mr. J. D. VAN KETWICH VERSCHUUR.

Tanger, Nov. 1921.

DE BOTER- EN KAASWET.

Een enkele aantekening bij de ingezonden stukken van de heeren Mesdag en Geluk in het vorig nummer. In hoofdzaak kan ik verwijzen naar wat ik reeds eerder over het onderwerp schreef.

Ons meeningsverschil vloeit voornamelijk voort uit het feit, dat zij zich op een geheel ander standpunt stellen dan ik. Zij beschouwen de zaak vanuit hunne dagelijksche omgeving, die bestaat uit reeds bij de Botercontrôlestations aangesloten. Dat dezen er geen belang bij hebben en er zich dus niet warm voor zullen maken, dat in de toekomst ook anderen van de Rijks Botermerken profiteeren, is duidelijk.

Ik meen echter rekening te moeten houden met het feit, dat het botermerk niet is een particulier bezit van een bepaalde groep van personen, doch een *Rijksmerk*. En daarom gevoel ik, dat de Regeering moet zorgen, dat een ieder, die aan redelijke en zakelijke voorwaarden voldoet, van die Rijksmerken gebruik mag maken.

Op het oogenblik bijv. mag iemand, die zijdelings of rechtstreeks betrokken is bij de bereiding van margarine, doch die tevens een of meer boterfabrieken heeft, geen Rijksmerken gebruiken voor de door hem bereide boter. Zakelijk ware het, indien men hem de noodige waarborgen liet stellen, wat bedrijfsinrichting enz. betreft, opdat eene goede controle mogelijk is. Maar neen, hij wordt absoluut uitgesloten, zonder dat dit zin heeft of noodig is. Want allerhande boterfabrieken en -fabriekjes, die zich even gemakkelijk of even moeilijk van margarine kunnen voorzien, worden wel tot de controle toegelaten. Waar is nu het zakelijk verschil? Als ik in Breda een margarinefabriek heb en in Groningen een boterfabriek, dan mag ik geen Rijksmerken gebruiken! Maar een boterfabriek van iemand anders, die naast mijn margarinefabriek in Breda gelegen is, krijgt wel Rijksmerken!

Het is mij zeer duidelijk, dat de Regeering een dergelijk omspringen met *Rijksmerken* niet kan handhaven en dus daarin verandering moest brengen. Het zal echter wel nutteloos zijn, hierover verder te redetwisten met de heeren Mesdag en Geluk, want zij gaan klaarblijkelijk uit van de vraag of de thans aangesloten bij de botercontrôle belang hebben bij deze uitbreiding. En zij vergeten, dat de Regeering evengoed rekening moet houden met de belangen van anderen.

De heer Mesdag herinnert mij er aan, dat de besturen der controlestations uit zeer achtenswaardige personen zijn samengesteld. Doordat ik zelf deel uitmaak van het bestuur van drie boter- en kaascontrolestations, was ik hiermede van zeer nabij bekend. Maar evenzeer is het mij bekend, dat zij gebonden zijn door de bestaande statuten en reglementen en

dat de Regeering zich achter die besturen, hoe achtenswaardig deze overigens ook mogen zijn, niet kan verschuilen.

G. J. BLINK.

LONDENSCHER CORRESPONDENTIE.

De economische clausules in de Engelsch-Iersche overeenkomst; de gevolgen der overeenkomst voor de partij-groepeering; de meeningen van Keynes, Sir Robert Horne en Sir Peter Rylands over het schadevergoedingsvraagstuk; handelsbeweging over de maand November; de geldmarkt.

Onze Londensche correspondent schrijft ons d.d. 10 Dec. 1921:

The most important event of the week has been the announcement of the terms of settlement concluded upon by the British and the Irish Delegates, now, in terms of the Treaty, the acknowledged representatives of a Provisional Government. The effect was at once seen in a rise in the gilt-edged market, and a general feeling of renewed optimism, which all the difficulties of the present moment have not been able to damp. We are very far from a final settlement even yet, but as these are of a political character, I may be spared from commenting upon them.

The Treaty, in so far as it affects economic matters, is as remarkable in what it does not state as in what is expressly mentioned. It provides for an arbitration upon the subject of the division of the National Debt, and specifically secures the accessibility, upon reciprocal terms, of the harbours of the two countries. But the question of fiscal autonomy, one of the stumbling blocks until the last moment, is not definitely mentioned at all. The grant of the full powers of the Dominion of Canada, as determined by „law, practice and constitutional usage” conveys these fiscal powers in the fullest possible sense, however. Ireland will be able to impose protective taxes against the British manufacturer, will be able to enter into preferential arrangements, if it so desires, with other countries, and may, by a policy of bounties and subsidies, develop its own industries in the fullest possible way. The only remaining limitation upon the powers of the Dominions is that preferential rates of customs duties accorded to a foreign power, must at the same time be accorded to the Kingdom of Great Britain, and this is a limitation which may at any moment be swept away by the development of the conception of „Dominion Status”. The fact that such wide powers have been secured to the Irish Dominion will thus raise some interesting problems of trade policy and tax practice. What is lost to British manufacturers in this way, however, will be amply repaid by the settlement of this question, which has so long stood in the way of an orderly evolution of the Irish milieu.

It is too early, perhaps, to consider the full effects of the Treaty upon the wider problems of Imperial and British politics. Nevertheless, it is worth while to consider these possible effects.

In the first place, the fact that the powers granted to Ireland have been defined by reference to those granted to one of the Dominions is bound to raise the question of the precise definition of what those powers are, and to stimulate the other Dominions to demand the same rights, where there is any doubt as to whether they now possess them. In this way the question of Dominion Status, which General Smuts has been pushing to the front so prominently in the last few months, is bound to come up for further treatment.

In the second place, the ending of the Irish controversy, is bound to cause a realignment of British political parties. The Unionists as such have lost their *raison d'être*. The two-party

system is now likely to be reintroduced as a result of one of the old battle cries having disappeared. The issues which will more than ever divide British parties will be those relating to foreign affairs and to social policies, two matters which in these days mean economic differences of opinion. It is already rumoured that the Premier intends to form a new „National Party”, which will absorb the majority of the present coalition. This party will represent the fusion of the middle-class elements. It will stand face to face with the Labour Party. Within a generation the Asquithian Liberals, now united more on a personal than an intellectual basis, and the extreme left of the Conservatives, which will not enter into a new party, will have disappeared completely. The first because its followers will have moved either to the left or the right, the other because its basis, the maintenance of ascendancy of certain classes and races in the Empire will fail, with the general grant of self-government, to have any real meaning.

If the first steps have thus been taken to settle the Irish question, the Reparations Issue still remains shrouded in the atmosphere of private conversations among statesmen, an atmosphere favourable to the spread of rumour and counterrumour. At the moment of writing, all is unsettled, except that yet another conversation is to be held between the Premier and M. Briand. The market, if the crowd of speculators in marks, can be called such, is still in an optimistic vein, and the mark is still relatively high. But this is not the important point. Opinion is in a state of great confusion. We may select three utterances to show how difficult it is to get guidance in these matters.

Mr. J. M. Keynes has come into the open against the two years moratorium. This on the ground that it settles nothing, and because it settles nothing, will merely lengthen the period of uncertainty. What then, does Mr. Keynes propose? In effect sacrifices by the United Kingdom. We are to forego a portion of what is due to us from the next instalments, and are further to be generous on the question of our rights to the amounts already paid. Wipe out the French debt, reduce our claims to what will be paid in the future, and remove from the Treaty the demand for the payment of pensions and allowances, and you will have a basis of a reasonable settlement. Thus far the philosopher of Cambridge.

The Chancellor of the Exchequer on the other hand has protested against the payment of reparations in kind. Such a step would be fatal to the prospects of employment in this country. On the moratorium he would not commit himself; „he did not say that we should approve of the policy”, but, on the other hand, it was useless for Germany to plead inability to pay so long as the railways were working at a loss, so long as bread was subsidised, and coal was at a lower price in Germany than it was in this country.

Sir Peter Rylands of the Federation of British Industries, on the other hand, has been defending himself against the attacks of those who objected to his plan of making Germany pay by means of capital improvements which this country could not afford at the present moment. As he points out, this cannot mean that unemployment in this country would increase, since these works cannot be executed with our present means. On the contrary, by equipping the country with further capital resources, the Germans would be increasing our productive power, and thus improving the chances of employment.

It is still not yet clear whether Dr. Rathenau has been successful in obtaining any money at all. At the end of last week it is certain that he had not been successful, at the end of this week the position is more obscure. The probability is that he may be able to get money conditionally on a settlement being arrived at when the two Premiers have met. But in view of the well-known difficulties of the situation,

it is as well not to be optimistic.

As has already been said, the Irish news has given a much needed stimulus to the Stock Exchange, and will do something to revive trade also: for the boycott of Belfast firms by South of Ireland traders has reacted on this country. The trade returns for the last month were issued this morning, and reveal practically no change from the previous months as far as totals are concerned:

November '21 compared with October '21		(000 £stg.)	
Imports	£ 89,3	£ 4,5 mills. increase or	5,0 pCt.
Exports	„ 62,9	„ 0,6 „ „ „	1,0 „
Re-Exports	„ 9,8	„ 0,5 „ decrease or	5,4 „
November '21 compared with November '20			
Imports	£ 55,0	mills. decrease or	38,1 pCt.
Exports	„ 56,5	„ „ „	47,3 „
Re-Exports	„ 3,3	„ „ „	25,1 „
Eleven Months of '21 as compared with eleven months '20			
Imports	£ 793,2	mills. decrease or	44,1 pCt.
Exports	„ 595,1	„ „ „	48,0 „
Re-Exports	„ 111,9	„ „ „	53,3 „

The rate of discount for Treasury bills reached a new low water mark this week: £ 45 mills. were offered for tender, and the average rate only reached £ 3/8/2 approx., this being a fall of nearly four shillings as compared with last week. The Treasury Note Account shows a sharp rise this week, which may be due to seasonal demands for money in the retail trade. The rise of the pound in terms of the dollar shows no signs of ceasing, and we may hope to see the parity rate reached early next year. The market is already busy with conjecture as to another fall in the bank rate, but the market has been wrong so often with regard to the Bank's intentions that these rumours should not be taken too seriously.

INDEXCIJFERS.

Voor November is in het indexcijfer een verdere daling te constateeren en wel in totaal 130 punten. Zooals blijkt uit de gebruikelijke — aan „The Economist” ontleende — tabel, hebben alle groepen tot deze daling medegewerkt; het sterkst evenwel daalden de weefstoffen.

Data	Granen en vleesch	Anderc voedsel- en genotm.	Weefstoffen	Delfstoffen	Diversen: oliën, hout, rubber, enz.	Totaal	Algemeen indexcijfer
Basis (gemidd. 1901—5)	500	300	500	400	500	2200	100,0
1 Januari 1914	563	355	642	491	572	2623	119,2
1 April „	560	350	626½	493	567	2597	118,0
1 Juli „	565½	345	616	471½	551	2549	115,9
1 October „	646	405	611½	472½	645	2780	126,4
Einde Dec. 1914	714	414½	509	476	686½	2800	127,3
„ „ 1915	897	446	731	711½	848½	3634	165,1
„ „ 1916	1294	553	1124½	824½	1112	4908	223,0
„ „ 1917	1286½	686	1684	839	1348½	5845	263,2
„ „ 1918	1303	782½	1805½	816	1337	6094	277,0
„ „ 1919	1441½	881½	2442½	1145	1453½	7364	334,7
„ Jan. 1920	1461	857½	2702½	1211½	1535½	7768	353,1
„ Febr. „	1454	886½	2951½	1253½	1614½	8160	370,9
„ Mrt. „	1508	914	2974½	1246	1709½	8352	379,6
„ April „	1498½	908	2938½	1232½	1654½	8232	374,2
„ Mei „	1484	981½	2819	1295½	1619	8199	372,7
„ Juni „	1511	929½	2562	1289	1555½	7847	356,7
„ Juli „	1499	934	2594	1308	1541	7876	358,0
„ Aug. „	1438	927	2521	1302½	1554½	7743	352,0
„ Sept. „	1504	928	2362½	1311	1539½	7645	347,5
„ Oct. „	1560½	900½	1951½	1316½	1446	7175	326,1
„ Nov. „	1478	869½	1651	1259½	1336	6594	299,7
„ Dec. „	1344	805	1284	1216	1275	5924	269,3
„ Jan. 1921	1295½	797	1187	1128½	1209	5617	255,3
„ Febr. „	1176½	771	1038	1053	1137½	5176	235,3
„ Mrt. „	1212	727	1030	1003	1125	5097	231,7
„ April „	1196	723	1031	936	1043	4929	224,0
„ Mei „	1195	691	996	963	1065	4910	223,2
„ Juni „	1174½	665½	973½	973	1023½	4810	218,6
„ Juli „	1165	707½	958½	937	1030	4798	218,1
„ Aug. „	1184	716½	998	920½	1000	4819	219,0
„ Sept. „	1119½	688	1258	871	987½	4924	223,8
„ Oct. „	956	685	1171	816	960	4588	208,5
„ Nov. „	951	672	1117½	774	943½	4458	202,6

De bewegingen in de groep granen en vleesch zijn ongelijk geweest. Vreemde tarwe staat lager, terwijl binnenlandsche tarwe iets hooger noteert. Meel toont weder een aanzienlijke daling, daarentegen is haver gestegen. Runder- en schapenvleesch iets lager, terwijl varkensvleesch sterk gestegen is. Van de andere voedingsmiddelen daalden koffie, suiker en boter iets. Alle noteeringen in de weefstoffengroep, uitgezonderd zijde, toonen een daling. De katoenprijzen zijn nog niet teruggekeerd tot den stand van Augustus, maar de wolprijzen zijn, na hun tijdelijke stijging in October, weer zooals aan het eind van September. De verhooging der zijdeprijzen zet zich nu al eenige maanden voort. Vlas en hennep zijn onveranderd, jute weder lager.

In de metalengroep weegt de geringe stijging van sommige metalen ruimschoots op tegen een verdere daling van ijzer en staal. Stalen rails zijn verlaagd tot £ 10.- per ton, terwijl de prijs eind Juli 1914 minder dan £ 6.- was. IJzeren staven noteeren nu £ 12.6/-, en bij het uitbreken van den oorlog £ 7.-. De kolenprijzen zijn weder iets lager. In de diversengroep waren practisch geen veranderingen, behalve kleine dalingen voor hout, olie en oliezaden.

Hieronder vergelijken wij de huidige noteeringen met die sedert het uitbreken van den oorlog, waarbij Juli 1914 gelijk 100 gesteld is.

Data	Granen en vleesch	Andere voedings- en genotm.	Weefstoffen	Delfstoffen	Diversen: oliën, hout, rubber, enz.	Totaal
Juli 1914....	100	100	100	100	100	100
December 1914....	124	117	82	103	124	109
Juni 1918....	220	220	294	186	250	238
December 1918....	226	222	293	186	241	236
Juni 1919....	231	227	284	202	247	241
December 1919....	249	250	396	247	263	287
Maart 1920....	261	260	484	269	309	325
Juni 1920....	261	263	415	278	281	305
December 1920....	233	229	209	261	230	231
Maart 1921....	209	206	167	216	203	198
Mei 1921....	206	196	162	207	192	191
Juni 1921....	203	188	158	210	185	188
Juli 1921....	202	200	156	201	186	186
Augustus 1921....	205	203	162	198	180	188
September 1921....	193	195	204	189	178	192
October 1921....	166	194	190	176	173	178
November 1921....	165	190	181	167	170	174

Granen en vleesch komen dus het meest bij de vooroorlogsprijzen, terwijl de delfstoffen bijna even laag staan. Daarentegen zijn de andere voedingsmiddelen en de weefstoffen een eind boven het gemiddelde.

Datum	Algem. index-cijf. van „the Economist”	Gem. pou- denkoers over de afg. mnd.	Herleid algemeen index-cijfer:
1 Januari 1914.....	119,2	12,11 ³ / ₄	119,6
1 Januari 1915.....	127,3	11,78	124,1
1 Januari 1916.....	151,6	11,02	138,3
1 Januari 1917.....	223,0	11,68	215,6
1 Januari 1918.....	263,2	11,06	240,9
1 April „.....	266,6	10,395	229,4
1 Juli „.....	277,5	9,37	214,4
1 October „.....	283,5	9,86	228,1
1 Januari 1919.....	277,0	11,19	256,6
1 April „.....	259,4	11,60	249,1
1 Juli „.....	293,2	11,70	284,0
1 October „.....	308,1	11,06	282,1
1 Januari 1920.....	334,7	10,14	281,0
Einde Januari 1920....	353,1	9,83	286,7
„ Februari „.....	370,9	8,985	275,9
„ Maart „.....	379,6	10,125	318,2
„ April „.....	374,2	10,65	329,9
„ Mei „.....	372,7	10,655	328,7
„ Juni „.....	356,7	10,905	322,0
„ Juli „.....	358,0	11,107	329,2
„ Augustus „.....	352,0	11,01	320,8
„ September „.....	347,5	11,21	322,5
„ October „.....	326,1	11,20 ¹ / ₂	302,49
„ November „.....	299,7	11,37	282,08
„ December „.....	269,3	11,31	252,1

„ Januari 1921.....	255,3	11,37 ¹ / ₂	240,4
„ Februari „.....	235,3	11,34	220,9
„ Maart „.....	231,7	11,36	217,9
„ April „.....	224,0	11,30	209,5
„ Mei „.....	223,2	11,17	194,8
„ Juni „.....	218,6	11,34 ¹ / ₄	205,3
„ Juli „.....	218,1	11,42	206,2
„ Augustus „.....	219,0	11,77	212,5
„ September „.....	223,8	11,77	218,1
„ October „.....	208,5	11,59	200,0
„ November „.....	202,6	11,35	190,3

AANTEKENING.

De weekstaat der Reichsbank. — Sinds korten tijd overschrijdt de circulatie van de Reichsbank 100 millioen mark. Gelijk bekend is de ontzaglijke aangroeiing van dat cijfer welhaast uitsluitend een gevolg van het onderbrengen van schatkistpapier door de regeering bij deze instelling. Het bedrag der in het „Overzicht der voornaamste posten” opgenomen wissels omvatte sinds eenigen tijd niet meer dit schatkistpapier, doch alleen het bedrag der particuliere wissels, door de Reichsbank in disconto genomen.

Derhalve geven wij hieronder een opstelling van de bedragen particuliere en schatkistwissels, den laatsten tijd in portefeuille bij de Reichsbank, alsmede van hun som, welk laatste cijfer in den vervolge in het overzicht der voornaamste posten weder zal worden vermeld.

Datum.	Wissels en chèques.	Schatkistpapier.	Totaal.
7 Juni 1921....	1.755.969	60.415.555	62.171.524
15 „ 1921....	1.706.930	67.541.226	69.248.156
23 „ 1921....	1.662.354	64.434.431	66.096.785
30 „ 1921....	1.565.406	79.607.790	81.173.196
7 Juli 1921....	1.494.519	71.126.347	72.620.866
14 „ 1921....	1.516.264	76.610.465	78.126.729
21 „ 1921....	1.470.787	70.539.327	72.010.114
28 „ 1921....	1.135.529	79.981.967	81.117.496
4 Aug. 1921....	1.096.443	75.129.862	76.226.305
15 „ 1921....	1.003.939	78.978.931	79.982.870
23 „ 1921....	1.031.609	75.031.147	76.062.756
31 „ 1921....	1.002.497	84.043.891	85.046.388
7 Sept. 1921....	963.069	80.502.996	81.466.065
15 „ 1921....	1.035.592	87.040.196	88.075.788
23 „ 1921....	982.001	82.613.929	83.595.930
30 „ 1921....	1.142.218	98.422.137	99.564.355
7 Oct. 1921....	1.092.490	89.471.273	90.563.763
15 „ 1921....	1.047.408	94.981.626	96.029.034
23 „ 1921....	1.416.646	91.271.206	92.687.852
31 „ 1921....	881.474	98.704.768	99.586.242
7 Nov. 1921....	755.207	95.339.603	96.094.810
15 „ 1921....	1.323.994	103.725.700	105.049.694
23 „ 1921....	1.109.325	100.552.191	101.661.516
30 „ 1921....	1.445.667	114.023.417	115.469.084

BOEKAANKONDIGING.

Proeve eener theorie der economie naar christelijke belijdenis, door dr. J. A. Nederbragt; 's Gravenhage 1921, Drukkerij Voortvaren.

De „economie naar christelijke belijdenis” heeft in Nederland al een geschiedenis.

Mr. T. de Vries, leerling der Vrije Universiteit, bepleitte reeds in 1904 hare bestaanbaarheid in een rede voor een Utrechtsch studentengezelschap, voor welks gastvrijheid hij zich te dankbaarder betoonde, waar zij hem, naar hij verklaarde, aan zijn eigen Academie, waar hij zijn opleiding genoot en wier beginselen hij liefhad en beleed, nog nooit verleend was. En nog in hetzelfde jaar kwam dezelfde schrijver met het eerste deel van zijn „Beginselen der Staatshuishoudkunde”, die zijn stelling zouden hebben waar te maken metterdaad. Beide geschriften kwamen uit bij T. C. B. ten Hagen te 's Gravenhage.

Zij hebben niet geleid tot benoeming van den

auteur tot docent aan de Vrije Universiteit. Daar kwam een ander, t.w. Mr. P. A. Diepenhorst, die er in hetzelfde jaar van De Vries' geschriften op „Calvijn en de economie” was gepromoveerd, den leerstoel der staathuishoudkunde bezetten en in het voorjaar van 1907 vond mr. De Vries in dit feit aanleiding, in *De Standaard* bekend te maken, dat hij, om polemiek tusschen hen beiden te vermijden, „een polemiek, die des te onvruchtbaarder zou zijn, naarmate beiderzijds de beginselen nog minder consequent en onvolledig waren doorgedacht.”, afzag van de uitgave zijner deelen twee en drie. De resultaten van mr. Diepenhorst's onderzoek wenschte hij af te wachten. Deze resultaten zijn sindsdien in prof. Diepenhorst's drie deelen „Voorlezingen over de economie” bij G. J. A. Ruys te Utrecht geboekt. Tot polemiek ertegen door mr. De Vries, die trouwens inmiddels in Noord-Amerika (ik meen te Chicago) een academischen leerstoel in een andere faculteit had aanvaard, is het, zoo ik mij niet vergis, niet meer gekomen.

Op zijn minst dus, zoo meende men, bezat tot nu Nederland reeds twee proeven eener theorie als thans dr. Nederbragt aanbiedt. Op zijn minst, want velen zullen geneigd zijn, ook prof. Slotemaker de Bruine's „Christelijk Sociale studiën” (bij denzelfden uitgever als Diepenhorst's Voorlezingen verschenen) te rangschikken onder dezelfde categorie, al zit in dat mooie boek weinig economische theorie, terwijl wij dan bovendien nog onze roomsche schrijvers over staathuishoudkunde hebben (men denke aan Aengenent en Raaymakers), die, het exclusief gebruik van den term „christelijk” in bepaalde Nederlandsche kringen ten spijt, toch ook „christenen zijn”, zelfs al wordt dit woord genomen in die beperkte beteekenis, welke bijv. de vrijzinnige protestanten er buiten sluit.

Dr. Nederbragt vindt vrijheid, deze voorgangers over het hoofd te zien. Hij kondigt zich, in zijn Voorwoord, uitdrukkelijk als den eerste aan, die de poging bestaan zal „om tot een behandeling, van Christelijk standpunt uit, van het geheel der economie te komen”. Zoo uit deze aanmatiging (die niet geen woord wordt gemotiveerd) broedertwist voortkomt, worde deze in den kring der broederen zelve uitgevochten. Hier is de vraag: wat brengt het boek den economist-zonder-adjectief? Het antwoord kan slechts luiden: het brengt hem niets. En zelfs lijkt de vrees niet denkbeeldig, dat dr. Nederbragt's geloofsgenooten na lezing van dezelfde meening zullen blijken. Het is pijnlijk, maar mag niet worden verheeld.

In de meeste hoofdstukken komt de naam Gods of komen Schriftcitaten herhaaldelijk voor; er zijn er ook, waar deze uiterlijke christelijkheid ontbreekt (ik noteerde die over de standplaats van het bedrijf, de arbeidsverdeling, de ondernemers, de coöperatie, de concentratie). Waar zij aanwezig is, verheldert zij nergens en ergert zij soms. Dit laatste is het geval op bl. 21, waar terloops de vraag wordt aangeroerd of in het geldwezen het goud kan worden gemist en deze vraag ontkennend wordt beantwoord, wijl „deze onttroning van het goud een ontkenning van de objectieve waarde van het goud, een loochening van Gods scheppingsdaad (zou zijn, die) zuiver principieel de Christen niet aanvaarden (kan)”. Het is ook het geval op bl. 324, waar over de statistiek wordt gehandeld en in haar wordt onderscheiden „tweeërlei element”: er is een statistiek, „die zich bezighoudt met wat ten principale is te noemen het doen Gods” (voorbeeld: de bevolkingsstatistiek), en daarnaast eene „die behandelt hetgeen meer als het doen der menschen is aan te merken (handel en verkeer e.d.)”; de eerste is betrouwbaar: „men kan nooit genoeg het doen en laten Gods naciijferen om daaruit wijsheid te putten”, doch bij de tweede moet „de grootste voorzichtigheid worden betracht”.

Bevreemden zou het mij niet, zoo menig geloofsgenoot van dr. Nederbragt dit economisch en statistisch gebazel op de grens der heiligschennis gelegen achtte.

Het boek bestaat uit een aantal los samenhangende vertoogen over economische en sociale onderwerpen, die haast nergens zich boven het peil van vlot geschreven populaire journalistiek verheffen. Grondige behandeling van fundamenteele economische problemen als bijvoorbeeld het waarde vraagstuk en het bevolkingsprobleem zoekt men er vergeefs, hoewel de titel van het boek den lezer daarop recht geeft.

Het geldvraagstuk komt, lang na het geciteerde van bl. 21, op bl. 244 v. andermaal ter sprake. Men vindt daar dit: „het wil mij voorkomen, dat een theorie der economie naar christelijke belijdenis vooral ook hierin heeft te verschillen van de overige theorieën der economie, dat zij, in het algemeen in overeenstemming met Gods Woord, de stoffelijke goederen terugplaatsende op de bescheiden plaats, welke hun toekomt, met name het geld terugdringt van de geïsurpeerde plaats, welke het zich heeft weten te verwerven in de schatting en in het doen der menschen”. Om deze reden komt het geld niet eer dan op bl. 244 in besprek en wordt de titel „verkeersmiddel” voorbedachtelijk eraan onthouden, die van „verkeershulpmiddel” eraan toegekend. Zoo staat, zonder jokken, op bl. 244 te lezen.

Nadat dan op de voorafgaande 243 bladzijden over de, het stoffelijke verre te boven gaande, onstoffelijke waarden der menscheid gehandeld is? Ge zoudt het denken, maar u vergissen; ook daar vindt men, met maar een heel enkele uitzondering, allereerste „stoffelijke” onderwerpen behandeld, die in boeken over economie nu eenmaal behandeling plegen te vinden. Dit is trouwens geheel in overeenstemming met de definitie van bl. 17, waarin de economie wordt aangeduid als „de leer van de wijze, waarop de mensch heeft huis te houden met de stoffelijke goederen, a. ter vervulling der taak, door God hem opgedragen in zake zijn eigen verzorging, b. als mede-arbeider Gods aan de volle ontplooiing en ontwikkeling der stoffelijke wereld, en c. ter verhaastiging der voleinding en der wederkomst van Christus”.

Op deze definitie is van allerlei aan te merken, in de eerste plaats, dat zij de economie enkel ziet als normatieve, in het geheel niet als causaal verklarende wetenschap, wat zij toch is in de eerste plaats. Reeds hierom is deze definitie (in een boek, dat beproeft een „theorie der economie” te geven) fundamenteel foutief, zóó ondoordacht, dat zij volmaakt onbruikbaar zou zijn, ware het niet, dat zij geschikt is om den lezer voor verdere ondoordachtheden van meet af op zijn hoede te brengen. Want van dezulke wemelt het boek; ik gaf er enkele staaltjes van.

Doch — waarop het hier aankomt — de definitie omschrijft dan toch het terrein der economie als dat der stoffelijke goederen. Misschien zelfs dit ten onrechte, ik laat dit daar, maar vraag alleen wat zin dan de uitval tegen het geld op bl. 244 behoudt.

Over het wetenschappelijk karakter van het boek staat iets in het Voorwoord, op bl. VII v.:

Wat zijn methode betreft, merkt daar de schrijver op, niet te hebben „getracht, een schijn van wetenschappelijkheid aan (zijn) boek te geven door er een verzameling van feitelijke gegevens van te maken”.

De opmerking is, men zij christen of niet, onbegrijpelijk, naardien het verzamelen van feitelijke gegevens alleen door niemand „wetenschap” genoemd wordt.

De schrijver gaat dan verder: hij „beoogde noch een wetenschappelijk geschrift, noch een handboek”, maar wél: „een eigen afgesloten gedachtegeheel te geven, dat... in zichzelf het getuigenis van waarheid of dwaling draagt”.

Met zijn verlof, hij beoogde en beloofde de „proeve eener theorie der economie naar christelijke belijdenis.” En al kan men zeker „afgesloten gedachtegeheelen” construeeren, die buiten de wetenschap omgaan, zoodra deze pretendeeren, een „theorie der economie” te bieden, geven zij zich uit voor wetenschap al betuigt ook de schrijver, „ten volle” zich er mee

te kunnen „vereenigen”, zoo „men op grond van het vorenstaande aan (zijn) geschrift het karakter van wetenschappelijk werk ontzeggen (wil)”.

Het is echter niet „op grond van het vorenstaande”, doch op dien van de ruim vierhonderd bladzijden die daarna komen, dat deze „proeve” als volledig mislukt moet worden beschouwd. Een „theorie der economie” geeft zij niet; „christelijke belijdenis” geeft zij overvloedig; hoe grooter eerbied men voor deze laatste heeft, des te grooter wrevel moet dr. Nederbragt's poging tot zoo gebrekkige koppeling van beide wekken.

D. VAN BLUM.

Svenska Handelsbanken 1871—1921.
Denkschrift der Handelsbank. Stockholm 1921.

Op 1 Juli van dit jaar bestond Svenska Handelsbanken vijftig jaar. Ter gelegenheid van dit jubileum werd in opdracht van Commissarissen door Prof. Carl Hallendorff een gedenkboek samengesteld, waarvan dezer dagen de eenigszins verkorte Deutsche vertaling het licht zag. Het boek, dat, met alle verschillen, die voortvloeien uit het uiteenlopend karakter der ondernemingen, sterk herinnert aan het gedenkboek der firma R. Mees & Zoonen, onderscheidt zich gunstig van vele andere gedenkboeken. In de eerste plaats is zooverre het niet een chronologische opsomming is van feiten in de geschiedenis der Bank, doch steeds getracht is, de hoofdlijnen dezer historie in verband te brengen met den algemeenen economischen toestand der diverse perioden. En in de tweede plaats heeft de samensteller gebruik kunnen maken van de notulen van commissarissen-vergaderingen, zoodat hij het materiaal uit de eerste hand had. Ten slotte blijkt uit het denkschrift, dat met groote openhartigheid van de gebeurtenissen in het leven der bank is melding gemaakt. De beschrijving van de inwendige crisis van 1887 is daarvan een voorbeeld.

De bank begon, aldus de inleiding, haar werkzaamheden in het begin van een nieuwe periode in het Zweedsche economische leven. Gedurende de voorafgegangene kwart eeuw waren tengevolge van buitenlandse invloeden en de daardoor in het binnenland te voorschijn geroepen verschijnselen, oude vormen doorbroken en nieuwe toestanden ontstaan; het was een langzaam lossen maken van die banden, die tot dusverre den ondernemersgeest binnen nauwkeurig bepaalde grenzen gehouden hadden.

Als hoeksteen dezer ontwikkeling beschouwt men gewoonlijk de besluiten van den Rijksdag in de jaren 1844—45, die den gildedwang minder maakten, ten deele de verordening betreffende de bedrijfsvrijheid van 1864, zoowel als den overgang tot een gematigde politiek van vrijhandel door het handelsverdrag met Frankrijk in het jaar 1865.

Als gewichtige factoren, die bijgedragen hebben tot de vorming van het economische leven, is enerzijds aan te nemen het opkomen van de moderne verkeersmiddelen en anderzijds het bekend worden met de technische vindingen van het buitenland op industrieel gebied. Deze omvorming moest begrijpelijkerwijze nieuwe en hoogere eischen aan geldwezen en credietbemiddeling stellen.

Het ontstaan van particuliere banken dateert in Zweden van ongeveer denzelfden tijd als de hervorming van de Zweedsche Rijksbank (toen nog „Bank der Rijksstanden”), die in de jaren 1828—30 door den Rijksdag werd doorgevoerd, en die door de bankbiljetten-reductie van 1834 geordende toestanden op geldgebied schiep, nadat hier bijna een halve eeuw lang een voortdurende verwarring had geheerscht. De stabilisering van het muntwezen had onmiddellijk de oprichting van nieuwe credietinstituten ten gevolge. In hetzelfde jaar, waarin de Rijksbankwet verscheen, 1830, werd in Ystad de Skånska Privatbanken opgericht, die spoedig daarop haar naam in Skånes Enskilda Bank veranderde en die de eerste in de rij van de Zweedsche particuliere banken op grondslag

van solidaire aansprakelijkheid werd. Deze banken bezaten een privilege voor de uitgifte van bankbiljetten. In daarop volgende decennia werden in de verschillende deelen van het land dergelijke banken opgericht, zoodat ongeveer 1870 bijna iedere provincie of ieder landschap haar eigen particuliere bank bezat; ook verschillende grotere steden met een meer ontwikkeld zakenleven konden zulke aanwijzen. In het algemeen was dus de werkzaamheid der banken lokaal of regionaal georganiseerd, waarbij in de gewoonlijk met de grenzen van provincie of landstreek samenvalende gebieden een aantal filialen was opgericht, dat het verkeer tusschen de verschillende plaatsen van het betreffende district en het hoofdkantoor van de bank onderhield. Dit beeld van algemeene decentralisatie bij provinciale centralisatie past zich geheel aan den geheelen economischen toestand van Zweden in dien tijd aan, toen de hoofdstad slechts de grootste van de grotere steden des lands was, zonder verder een leidende rol van beteekenis te spelen.

Terwijl deze oudere particuliere banken eigenlijk slechts door en voor de biljetten-emissie bestonden, werd met de oprichting van Stockholm's Enskilda Bank in het jaar 1856 voor het eerst een poging gedaan, door het aantrekken van deposito's op groote schaal, speciaal van gelden op langen termijn, ongebruikt kapitaal te verzamelen en dit, speciaal in den vorm van wisselcrediet, ter beschikking van het bedrijfsleven te stellen. De groote financiële crisis van 1857—58 toonde voldoende de ontoereikendheid van het toenmalige credietwezen aan en gaf aanleiding tot een nieuwe bankwetgeving, welke eerste resultaat van beteekenis de oprichting in 1863 van de oudste Zweedsche Bank, in naamlozen-vennootschapsvorm, was, n.l. de Skandinaviska Kreditaktiebolaget te Gothenburg. De beide laatstgenoemde instituten onderscheidden zich van de oudere niet het minst ook daardoor, dat zij aan hun werkzaamheden minder dan deze enge locale grenzen stelden.

De ontwikkeling van het verkeerswezen en van de industrie ontnam aan deze provinciale grenzen intussen spoedig hun beteekenis, die altijd slechts relatief geweest was. De provinciale banken waren, om aan de hun gestelde eischen te kunnen voldoen, gedwongen, in meer levendige betrekking tot elkaar te treden; in zeer bijzondere mate echter behoeften zij een meer levendige verbinding met de hoofdstad, waar zich de leiding der groote ondernemingen met den in de 1860-er jaren inzettenden overgang tot het moderne industriele grootbedrijf was beginnen te concentreren.

Daarmede brak voor de Stockholmsche banken een nieuwe tijd van groei en toenemende beteekenis voor het geheele zakenleven van het land aan. Het gewichtige aandeel, dat Stockholm's Handelsbank hieraan gehad heeft, wordt in het gedenkboek, door tal van statistische tabellen en grafische voorstellingen toegelicht, beschreven.

MAANDCIJFERS.

EMISSIES IN NOVEMBER 1921.

Provinc. en Gemeentelijke leeningen f	5.733.500,—
zijnde:	
Noord-Brabant f 2.000.000,— 6 % obl.	
a 100 1/2 %.	
Leeuwarden f 1.000.000,— 6 1/2 % obl.	
a 101 %.	
Gewest Preanger Regentschappen.	
f 2.700.000,— 7 1/2 % obl. a 100 1/2 %.	
Industriele Ondernemingen	1.000.000,—
zijnde:	
Droogdok Maatsch. „Tandjong Priok”	
f 1.000.000,— 7 % obl. a 100 %.	
Tramweg-Maatschappijen	3.030.000,—
zijnde:	
Semarang-Cheribon Stoomtram Mij.	
f 3.000.000,— 7 % obl. a 101 %.	
Transporteeren . . f	9.763.500,—

Transport.. f	9.763.500,—
Diversen	1.216.250,—
zijnde:	
Fondsenhandel Maatsch. f 700.000,—	aand. à 100 %.
N.V. Technisch Bureau Marijnen	f 250.000,— 7 % obl. à 102 1/2 %.
Solosche Electriciteits-Maatschappij	f 100.000,— aand. à 110 %.
Houtbouw-en Pouthandel Mij., „Padox”	f 150.000,— aand. à 100 %.

Totaal f 10.979.750,—

Totaal der emissies in Januari ..	f 49.295.330,—
Februari ..	29.964.250,—
Maart	69.463.000,—
April	19.416.000,—
Mei	36.486.931,25
Juni	49.850.500,—
Juli	104.801.800,—
Augustus..	13.217.000,—
September..	10.603.662,50
October ..	63.111.250,—
November..	10.979.750,—

Algemeen Totaal .. f 457.189.473,75

Bovendien:

f 67.500.000,— 3/m. Schatkistpromessen à f 987,99
 „ 3.810.000,— 6/m. „ „ „ 980,—

terwijl voorts ook hier te lande gelegenheid bestond tot inschrijving op de uitgiften van Russische Elektrizitaets Gesellschaft A.G. Mrk. 10.000.000,— aand. à 100 % en Vereenigde Duitsch-Hollandsche Basalt- en Steenmaatschappij Mrk. 10.000.000,— 7 % obl. à 100 %.

GIRO-OMZET BIJ DE NEDERLANDSCHE BANK.

	November 1921		November 1920	
	Posten	Bedrag	Posten	Bedrag
Voor rekeninghouders	44.242	f 1.770.588.000	38.154	f 2.158.583.000
waarvan door de H.-bank plaatselijk...	20.965	„ 1.410.516.000	16.091	„ 1.686.393.000
Ter voldoening van Rijksbelast.	1.530	„ 12.595.000	1.403	„ 12.545.000

STATISTIEKEN EN OVERZICHTEN.

N.B. *** beteekent: Cijfers nog niet ontvangen.

GELDKOERSEN.

BANKDISCONTO'S.

Ned. (Disc. Wissels. 4 1/4 1 Juli '15)	Zweeds. R. kabk 5 1/2 19 Oct. '21
Bk. (Bel. Binn. Eff. 5 1/2 19 Oct. '20)	Bk. v. Noorw. . 6 1/2 6 Juli '21
(Vrsch. in R.C. 6 1/2 19 Oct. '20)	Zwits. Nat. Bk. 4 13 Aug. '21
Bk. van Engeland 5 3 Nov. '21	Belg. Nat. Bk. 5-5 1/2 19 Mei '21
Duitsche Rijksbk. . 5 23 Dec. '14	Bank v. Spanj. 6 4 Nov. '20
Bk. van Frankrijk 5 1/2 28 Juli '21	Bank v. Italië. 6 20 Mei '20
Oostenr. Hong. Bk. 7 30 Nov. '21	F. Res. Bk. N.Y. 4 1/2 2 Nov. '21
Nat. Bk. v. Denem. 5 1/2 5 Nov. '21	Javaasche Bank 3 1/2 1 Aug. '09

OPEN MARKT.

Data	Amsterdam		Londen Part. disconto	Berlijn Part. disconto	Parijs Part. disc.	N. York Call-money
	Part. disconto	Prolongatie				
10 De. '21	4 1/4	3 3/4	3 5/8	4-5/8	—	4 1/2-5 1)
5-10 „ '21	4 1/4-3/8	3 1/2-4	3 5/8-3/4	4-5/8	—	4-6
28 N.-3 D. '21	4 1/4-1/2	3 1/2	3 3/4-7/8	4-5/8	—	4-5 1/2
21-26 N. '21	4 3/8	3 1/2-4 1/2	3 7/8-4	4-5/8	—	4 1/2-5 1/2
6-11 D. '20	3 3/4-7/8	4 1/2-6	6 5/8-3/4	4-5/8	—	6-7
8-13 D. '19	4 1/8-3/8	3 3/4-5	5 5/8	4-5/8	—	5 1/2-12
20-24 Juli '14	3 1/8-3/16	2 1/4-3/4	2 1/8-3/4	2 1/8-1/2	2 3/4	5 1/2-7 1/2

1) Noteering van 9 December 1921.

WISSELKOERSEN.

WISSELMARKT.

Londen was deze week doorlopend goed gezocht. Het

gunstig verloop van de Iersche moeilijkheden, gepaard met de goede berichten uit Washington, deed zoowel ponden als francs en marken niet onbelangrijk stijgen. Heden werd voor 11,60 afgedaan. Voor Parijs en België werd de stijging enkele malen onderbroken. De stemming bleef echter vast. Markens waren in het begin der week eerder aangeboden, maar werden daarna regelmatig met groote posten uit de markt genomen, hoewel het aanbod uit Duitschland regelmatig bleef aanhouden. Vooral op de hogere koersen werd dit aanbod weer grooter. Weenen was in sympathie met Berlijn eveneens iets vaster. Dollars waren de geheele week flauw. De koers bleef echter vrij stationnair, alleen heden laat werd het aanbod zoo groot, dat een niet onbeduidende inzinking kon plaats hebben. Skandinavië iets vaster. Zwitserland vrijwel onveranderd. Spanje zeer gezocht, 39,25—40,10 heden. Buenos Aires onveranderd. Ook Indië vrijwel stationnair.

KOERSEN IN NEDERLAND

Data	Londen *)	Parijs *)	Berlijn *)	Weenen *)	Brussel **)	New York**)
5 Dec. 1921	11.33	20.55	1.20	0.10	19.81 1/2	2.80
6 " 1921	11.37	21.10	1.27 1/2	0.10	20.09	2.79 5/8
7 " 1921	11.38 1/2	21.17 1/2	1.34 1/2	0.09 1/2	20.22 1/2	2.78
8 " 1921	11.40 1/2	21.15	1.41	0.10	20.27 1/2	2.79 3/8
9 " 1921	11.47 1/2	21.82 1/2	1.46	0.10	20.92 1/2	2.79 1/4
10 " 1921	11.45 1/2	21.62 1/2	1.50	0.10	—	—
Laagste d. w. 1)	11.31 1/2	20.40	1.17	0.08	19.70	2.77 3/4
Hoogste " 1)	11.49	22.—	1.52	0.11	21.—	2.80 1/2
3 Dec. 1921	11.33	20.45	1.29 1/2	0.10	19.80	2.79 1/2
26 Nov. 1921	11.18 1/2	19.30	0.96	0.09	18.52 1/2	2.78 3/4
Muntpariteit..	12.10	48.—	59.26	50.41	48.—	2.48 3/4

*) Noteering te Amsterdam. **) Noteering te Rotterdam.

1) Particuliere opgave. 2) Noteering van 2 December.

3) Idem van 25 November.

Data	Stock-holm *)	Kopen-hagen *)	Chris-tiania *)	Zwitser-land *)	Spanje 1)	Batavia 1) telegrafisch
5 Dec. 1921	66.90	52.40	40.40	53.75	39.27 1/2	97 1/2-97 7/8
6 " 1921	67.10	52.55	40.50	54.—	39.35	97 1/2-97 7/8
7 " 1921	66.90	52.70	40.40	53.75	39.50	97 1/2-97 7/8
8 " 1921	67.—	52.75	40.50	53.90	39.65	97 1/2-97 7/8
9 " 1921	67.50	52.90	40.70	53.97 1/2	39.90	97 1/2-97 7/8
10 " 1921	67.50	52.95	40.75	54.—	39.85	98 1/4
1'ste d. w. 1)	66.50	52.10	40.10	53.55	39.10	97 1/2
H'ste " 1)	67.50	53.—	40.85	54.10	40.—	97 7/8
3 Dec. 1921	66.75	52.20	40.55	53.60	39.25	98-98 1/2
26 Nov. 1921	65.70	51.60	40.—	53.50	38.80	97 1/2-97 7/8
Muntpariteit	66.67	66.67	66.67	48.—	48.—	100

*) Noteering te Amsterdam. 1) Particuliere opgave.

Termijnnoteringen der Valuta-Kas.

Ecarts tusschen termijnnotering en contanten koers.

(week van 5—9 December 1921.)

	Londen.	Ult. Dec.	Ult. Jan.	Ult. Febr.
Hoogste B Koers	agio 1 1/2 ct.	agio 2 3/4 ct.	agio 4 ct.	
Laagste B	" " 1/2 "	" " 1 1/2 "	" " 2 1/4 "	
Hoogste L	" " 2 1/4 "	" " 3 3/4 "	" " 4 3/4 "	
Laagste L	" " 1 1/4 "	" " 2 1/4 "	" " 3 1/4 "	
New-York.				
Hoogste B Koers	agio 1/4 ct.	Pari	Pari	
Laagste B	disagio 1/4 "	disagio 3/8 ct.	disagio 1/8 ct.	
Hoogste L	agio 1/4 "	agio 1/4 "	agio 1/4 "	
Laagste L	" Pari	Pari	Pari	
Parijs.				
Hoogste B Koers	agio 2 1/2 ct.	agio 2 1/2 ct.	agio 2 1/2 ct.	
Laagste B	disagio 2 1/2 "	disagio 2 1/2 "	disagio 2 1/2 "	
Hoogste L	agio 5 "	agio 5 "	agio 5 "	
Laagste L	" Pari	Pari	Pari	
Brussel				
Hoogste B Koers	agio 2 1/2 ct.	agio 5 ct.	agio 7 1/2 ct.	
Laagste B	" Pari	" 2 1/2 "	" 5 "	
Hoogste L	agio 10 "	" 12 1/2 "	" 12 1/2 "	
Laagste L	" Pari	" 2 1/2 "	" 7 1/2 "	
Berlijn.				
Hoogste B Koers	Pari	Pari	Pari	
Laagste B	" Pari	" Pari	" Pari	
Hoogste L	agio 1 ct.	agio 1 ct.	agio 1 ct.	
Laagste L	" Pari	Pari	Pari	

KOERSEN TE NEW YORK.

Data	Cable Lond. (in \$ per £)	Zicht Parijs (in cts. p. frs.)	Zicht Berlijn (in ct. p. Mk.)	Zicht Amsterd. (in cts. p. gld.)
10 Dec. 1921	4.14.62	7.81	0.53	36.01
Laagste d. week	4.07.25	7.48	0.44	35.80
Hoogste " "	4.14.62	7.81	0.57	36.01
3 Dec. 1921	4.05.37	7.29	0.46	35.70
26 Nov. 1921	3.99.75	6.96	0.35	35.66
Muntpariteit	4.86.67	5.18 1/4	95 1/4	40 3/16

KOERSEN VAN DE VOLGENDE PLAATSEN OP LONDEN

Plaatsen en Landen	Noteerings-eenheden	25 Nov. 1921	3 Dec. 1921	3-10 Dec. '21 Laagste	10 Dec. '21 Hoogste	10 Dec. 1921
Alexandrië	Piast. p. £	97 7/16	97 7/16	97 7/16	97 7/16	97 7/16
*B. Aires 1)	d. p. \$	44 5/8	43 3/4	43 1/2	43 5/8	43 3/16
Calcutta	Sh. p. rup	1/3 13/16	1/4 1/32	1/3 11/16	1/4 1/16	1/3 13/16
Hongkong	id. p. \$	2 8 1/4	2 8 1/8	2 6 3/4	2 8 1/2	2 7 5/16
Lissabon	d. per Mil.	4 3/4	4 7/8	4 1/2	5	4 3/4
Madrid	Peset. p. £	28.80	28.90	28.60	28.95	28.65
*Montevideo 1	d. per \$	40 3/4	40 1/4	39 1/8	41	40 1/4
Montreal	\$ per £	4.38 1/4	4.40 7/8	4.40	4.48	4.47 1/2
*R.d.Janeiro.	d. per Mil.	7 19/32	7 25/32	7 21/32	7 13/16	7 23/32
Rome	Lires p. £	97.75	94 15/16	92 1/4	95 1/2	93 1/2
Shanghai	Sh. p. tael	3 9 5/8	3 9 1/8	3 7	3 9 3/4	3 7 5/8
Singapore	id. p. \$	2/3 7/8	2 3 7/8	2/3 13/16	2/3 5/8	2 3 7/8
*Valparaiso.	peso p. £	38.70	37.70 3/4	38.50	39.50	39.50
Yokohama	Sh. p. yen	2 4 13/16	2 4 7/16	2 3 3/4	2 4 5/8	2 3 13/16

*Koersen der voorgaande dagen. 1) Telegrafisch transfert.
*) Noteering van 2 December.

NOTEERING VAN ZILVER

Noteering te Londen		te New York	
10 Dec. 1921	35 1/8	65 3/4	-
3 " 1921	37 1/4	67	-
26 Nov. 1921	37 3/8	66 1/4	-
19 " 1921	39 1/4	69 3/4	-
11 Dec. 1920	40 1/2	61 3/4	-
13 Dec. 1919	78 1/2	131 1/2	-
20 Juli 1914	24 15/16	54 1/8	-

NEDERLANDSCHE BANK.

Verkorte Balans op 12 December 1921.

Activa.

Binnenl. Wissels, Prom., enz. in disc.	H.-bk. f 156.968.584,37 1/2 B.-bk. ; 55.547.352,19 1/2 Ag.sch. ; 69.245.185,15	f 281.761.121,72
Papier o. h. Buitenl. in disconto Idem eigen portef.	f 38.617.873,-	
Af: Verkocht maar voor debk. nog niet afgel.	-	38.617.873,-
Beleeningen incl. vrsch. in rek.-crt. op onderp.	H.-bk. f 38.607.687,52 B.-bk. ; 16.864.041,93 Ag.sch. ; 67.061.529,15	f 122.533.258,60
Op Effecten	f 101.948.465,36	
Op Goederen en Spec.	20.584.793,24	122.533.258,60
Voorschotten a. h. Rijk		11.784.663,01 1/2
Munt en Muntmateriaal		
Munt, Goud	f 56.238.060,-	
Muntmat., Goud	549.730.929,59	
	f 605.968.989,59	
Munt, Zilver, enz.	8.276.479,49 1/2	
Muntmat., Zilver	-	614.245.469,08 1/2
Effecten		
Bel. v. h. Res.fonds.	f 5.344.515,25	
id. van 1/2 v. h. kapit.	3.892.467,37 1/2	9.236.982,62 1/2
Geb. en Meub. der Bank	3.747.500,-	
Diverse rekeningen	18.503.729,54	
		f 1.100.430.597,58 1/2
Passiva.		
Kapitaal	f 20.000.000,-	
Reservefonds	5.386.728,62 1/2	
Bankbiljetten in omloop	1.021.226.160,-	
Bankassignatiën in omloop	2.434.770,38	
Rek.-Cour. } Het Rijk f - saldo's: } Anderen ; 33.376.255,71		33.376.255,71
Diverse rekeningen	18.006.682,87	
		f 1.100.430.597,58 1/2

NED. BANK 12 December 1921 (vervolg).

Beschikbaar metaalsaldo	f 402.097.405,77 1/2
Op de basis van 1/2 metaaldekking	190.690.068,56 1/2
Minderbedragaan bankbiljetten in omloop dan waartoe de Bank gerechtigd is	2.010.487.020,-
Verschillen m. d. vorig. weekst.:	Meer
Disconto's	6.000.000,-
Buitenlandsche wissels	39.918,-
Beleeningen	6.644.911,68
Goud	-
Zilver	133.292,72
Bankbiljetten	13.294.200,-
Part. Rek.-Crt. saldo's	4.398.947,84

Voornaamste posten in duizenden guldens.

Data	Goud	Zilver	Bankbiljetten	Andere opesbare schulden
12 Dec. 1921	605.969	8.276	1.021.226	35.811
5 " 1921	605.969	8.143	1.034.520	39.255
28 Nov. 1921	605.969	8.614	1.021.065	32.649
21 " 1921	605.969	8.695	1.023.996	41.349
14 " 1921	605.969	8.527	1.039.735	41.185
13 Dec. 1920	636.141	20.552	1.074.396	79.666
13 Dec. 1919	637.320	7.268	1.036.953	110.997
25 Juli 1914	162.114	8.228	310.437	6.198

Data	Totaal bedrag disconto's	Fruivan Schatkist-promessen rechtstreeks	Beleeningen	Beschikbaar Metaal-saldo	De-kings-percentage
12 Dec. 1921	281.761	93.700	122.533	402.097	58
5 " 1921	287.332	90.000	129.178	398.617	57
28 Nov. 1921	278.618	90.000	117.763	403.099	58
21 " 1921	290.326	102.500	117.890	400.757	53
14 " 1921	312.145	121.000	112.845	397.371	57
13 Dec. 1920	178.974	40.000	257.423	425.084	57
13 Dec. 1919	157.615	80.500	263.977	414.104	56
25 Juli 1914	67.947	14.300	61.686	43.521 1	75

1) Op de basis van 1/2 metaaldekking.

Uit de bekendmaking van den Minister van Financien blijkt, dat uitstonden op:

	5 December 1921	12 December 1921
Aan schatkistpromessen..	f 498.090.000,-	f 499.190.000,-
waarv. direct bij Ned. Bk.	90.000.000,-	93.700.000,-
Aan schatkistbiljetten ..	253.772.000,-	256.170.000,-
Aan zilverbons	34.056.365,50	33.185.943,50
Onder de vlottende schuld is begrepen:		
Voorsch. aan de Koloniën	319.189.000,-	319.727.000,-
Voorschot aan Gemeenten	3 October	
voor door Rijk voor hen te heffen Ink. belasting	48.363.001,54	
Tegood v. d. Postch. & G. dst	23.174.349,78 1/2	23.284.114,98

JAVASCHE BANK.

Voornaamste posten in duizenden guldens. De samengetrokken cijfers der laatste weken zijn telegrafisch ontvangen.

Data	Goud	Zilver	Bankbiljetten	Andere opeschb. schulden	Beschikb. metaal-saldo
3 Dec. 1921	181.250		286.000	82.000	107.650
26 Nov. 1921	188.750		282.500	91.000	114.050
19 " 1921	188.250		288.000	86.000	113.450
5 Nov 1921	162.096	24.772	291.870	91.105	110.102
29 Oct. 1921	162.160	24.043	292.034	105.746	107.073
22 " 1921	167.106	23.423	216.153	103.806	110.962
4 Dec. 1920	224.800	9.216	373.014	160.947	127.379
6 Dec. 1919	168.542	3.241	309.119	103.820	89.428
25 Juli 1914	22.057	31.907	110.172	12.634	4.842 2

Data	Disconto's	Fr. issacs, buiten N.-Ind. betaalbaar	Beleeningen	Voorschotten aan het Gouv. nem.	Diverse rekeningen 1)	De-kings-percentage
3 Dec. 1921		200.500		23.000	***	49
26 Nov. 1921		201.500		21.800	***	51
19 " 1921		201.500		22.800	***	50
5 Nov. 1921	34.972	20.409	107.121	38.922	6.985	49
29 Oct. 1921	35.375	20.457	125.394	27.881	11.543	47
22 " 1921	35.159	20.161	124.312	28.027	10.818	48
4 Dec. 1920	29.993	20.113	132.990	82.601	47.590	44
6 Dec. 1919	15.246	15.431	169.255	-	52.839	42
25 Juli 1914	7.259	6.395	47.934	6.446	2.228	44

1) Sluitpost der activa. 2) Op de basis van 1/2 metaaldekking.

DE SURINAAMSCHE BANK.

Voornaamste posten in duizenden gulden.

Data	Metaal	Circulatie	Andere opeischb. schulden	Disconto's	Dio. rekening(en) ¹⁾
5 Nov. 1921	1.516	2.207	857	1.958	265
29 Oct. 1921	1.508	2.074	963	1.931	223
22 " 1921	1.508	2.014	1.008	1.932	217
8 " 1921	1.534	2.200	1.082	1.952	341
1 " 1921	1.519	2.131	1.263	1.959	218
24 Sept. 1921	1.514	2.031	1.575	1.975	227
6 Nov. 1920	1.055	2.170	649	1.747	440
8 Nov. 1919	1.060	1.667	1.114	1.536	465
25 Juli 1914	645	1.100	560	735	396

¹⁾ Sluitpost der activa.

BUITENLANDSCHE BANKSTATEN.

BANK VAN ENGELAND.

Voornaamste posten, onder bijvoeging der Currency Notes, in duizenden pond sterling.

Data	Metaal	Circulatie	Currency Notes.		
			Bedrag	Goudd.	Gov. Sec.
7 Dec. 1921	128.434	124.962	315.714	28.500	278.702
30 Nov. 1921	128.442	125.113	312.628	28.500	275.609
23 " 1921	128.438	123.306	311.687	28.500	274.482
16 " 1921	128.433	123.587	313.066	28.500	276.053
9 " 1921	128.421	124.403	314.118	28.500	277.008
2 " 1921	128.418	125.140	313.655	28.500	276.500
8 Dec. 1920	125.878	130.411	354.298	28.500	323.394
10 Dec. 1919	91.660	88.581	343.293	28.500	324.533
22 Juli 1914	40.164	29.317	—	—	—

Data	Gov. Sec.	Other Sec.	Public Depos.	Other Depos.	Reserve	Dekkingsperc. ¹⁾
7 Dec. '21	70.064	80.636	11.996	142.743	21.922	14,17
30 Nov. '21	57.438	82.735	13.749	130.411	21.779	15,11
23 " '21	50.314	83.572	15.601	124.083	23.582	16,88
16 " '21	35.726	84.823	20.067	106.038	23.296	18,47
9 " '21	37.302	80.834	17.893	105.834	22.468	18,27
2 " '21	56.944	80.913	16.250	125.652	21.727	15,31
8 Dec. '20	80.708	71.280	22.424	126.483	13.916	9,34
10 Dec. '19	77.205	77.074	20.174	137.694	21.526	13,63
22 Juli '14	11.005	33.633	13.735	42.185	29.297	52 ³ / ₈

¹⁾ Verhouding tusschen Reserve en Deposits.

DUITSCHER RIJKS BANK.

Voornaamste posten, onder bijvoeging der Darlehens-kassenscheine, in duizenden Mark.

Data	Metaal	Daarvan Goud	Kassenscheine	Circulatie	Dekkingsperc. ¹⁾
7 Dec '21	1.005.750	993.697	3.522.209	102.789.634	4
30 Nov. '21	1.001.693	993.698	4.472.583	100.943.632	5
23 " '21	1.008.000	993.709	5.014.796	96.463.895	6
15 " '21	1.009.230	993.710	5.233.273	95.186.123	6
7 " '21	1.008.890	993.639	4.560.228	92.609.995	6
31 Oct. '21	1.007.868	993.631	4.589.992	91.527.679	6
7 Dec. '20	1.098.454	1.091.644	20.524.898	64.684.655	33
6 Dec. '19	1.112.598	1.091.265	9.926.549	32.460.351	34
23 Juli '14	1.691.398	1.356.857	65.479	1.890.895	93

¹⁾ Dekking der circulatie door metaal en Kassenscheine.

Data	Wissels	Rek. Crt.	Darlehenskassenscheine	
			Totaal uitgegeven	In kas bij de Reichsbank
7 Dec 1921	109.803.798	17.325.757	***	***
30 Nov. 1921	115.469.084	25.313.114	11.829.700	4.379.900
23 " 1921	101.661.516	15.440.677	12.122.300	4.924.800
15 " 1921	105.049.694	20.869.119	12.361.400	5.144.000
7 " 1921	96.094.810	13.860.368	11.790.800	4.473.000
31 Oct. 1921	99.586.242	18.302.663	11.938.400	4.501.600
7 Dec. 1920	49.979.083	11.561.280	32.878.700	20.480.500
6 Dec. 1919	32.772.612	9.688.711	23.271.100	9.896.700
23 Juli 1914	750.892	943.964	—	—

BANK VAN FRANKRIJK.

Voornaamste posten in duizenden francs.

Data	Goud	Waarvan in het Buitenland	Zilver	Te goed in het Buitenland	Bull. gew. voorsch. ald. Staat
8 Dec. '21	5.522.102	1.948.367	279.432	***	24.600.000
1 " '21	5.524.093	1.948.367	279.298	610.346	24.900.000
24 Nov. '21	5.524.043	1.948.367	279.072	611.039	24.500.000
17 " '21	5.524.010	1.948.367	278.860	613.741	24.600.000
9 Dec '20	5.498.063	1.948.367	265.589	598.210	26.600.000
11 Dec '19	5.577.647	1.978.278	276.308	836.593	26.100.000
23 Juli '14	4.104.390	—	639.620	—	—

Data als boven.	Wissels	Uitgestelde Wissels	Beleening	Bankbiljetten	Rek. Crt. Particulieren	Rek. Crt. Staat
2.431.726	63.265	2.250.519	36.488.846	2.625.224	30.165	
2.287.510	64.117	2.212.134	36.336.275	2.508.796	54.301	
2.271.274	64.475	2.242.167	36.719.267	2.429.003	33.958	
3.337.909	418.049	2.163.836	39.920.306	3.836.326	152.881	
1.114.619	635.900	1.385.146	37.677.945	3.053.251	94.195	
1.541.980	—	769.400	5.911.910	942.570	400.590	

BANQUE NATIONALE DE BELGIQUE.

Voornaamste posten in duizenden francs.

Data	Metaal incl. buitenl. saldi	Beleening van buitenl. vorder.	Beleening van prom. d. provinc.	Binn. wissels en beleening	Circulatie	Rek. Crt. part.
1 Dec. '21	322.721	84.653	480.000	540.175	6.265.791	479.332
24 Nov. '21	324.990	84.653	480.000	550.845	6.127.136	275.104
17 " '21	326.292	84.653	480.000	552.328	6.150.362	416.836
10 " '21	326.883	84.653	480.000	566.998	6.158.746	348.016
2 Dec. '20	336.619	84.653	480.000	773.256	5.931.621	1.015.241
4 Dec. '19	346.934	84.955	480.000	376.389	4.713.969	1.974.175

VEREENIGDE STATEN VAN NOORD-AMERIKA.

FEDERAL RESERVE BANKS.

Voornaamste posten in duizenden dollars.

Data	Goudvoorraad			Zilver etc.	F.R. Notes in circulatie
	Totaal bedrag	Dekking F.R. Notes	In het buitenl.		
23 Nov. '21	2.835.229	1.924.288	—	142.999	2.389.916
16 " '21	2.823.901	1.926.127	—	145.567	2.398.224
9 " '21	2.816.299	1.846.326	—	144.484	2.420.831
2 " '21	2.800.257	1.839.142	—	145.414	2.408.122
26 Nov. '20	2.023.916	1.359.862	70.210	171.364	3.325.629
28 Nov. '19	2.093.641	1.282.311	135.696	66.020	2.852.277

Data	Wissels	Totaal Deposito's	Gestort Kapitaal	Algem. Dekkingsperc. ¹⁾	Percent. Gouddekking circul. ²⁾
23 Nov. '21	1.274.567	1.728.497	103.216	72,3	99,3
16 " '21	1.266.349	1.737.716	103.166	71,8	98,5
9 " '21	1.335.652	1.726.865	103.120	71,4	97,3
2 " '21	1.347.931	1.742.338	103.020	71,0	97,0
26 Nov. '20	2.983.133	2.333.042	99.020	44,4	48,9
28 Nov. '19	2.709.804	2.902.825	87.001	45,5	52,5

¹⁾ Verhouding tusschen: den totalen goudvoorraad, zilver etc., en de opeisbare schulden: F. R. Notes en netto deposito's. ²⁾ Na aftrek van 35 pCt. der totale dekkingsmiddelen als dekking voor de netto deposito's.

PARTICULIERE BANKEN AANGESLOTEN BIJ HET FED. RES. 'S WELSEL.

Voornaamste posten in duizenden dollars.

Data	Aantal banken	Totaal uitgezette gelden en beleggingen	Reserve bij de F. R. banks	Totaal deposito's	Waarvan time deposits
16 Nov. '21	807	11.353.212	1.269.059	13.452.583	3.002.576
9 " '21	807	11.385.928	1.239.060	13.421.095	2.982.861
2 " '21	808	11.398.359	1.247.699	13.423.590	2.987.820
26 Oct. '21	809	11.420.993	1.268.844	13.238.841	2.965.968
19 Nov. '20	824	16.793.574	1.343.951	13.951.534	2.786.045
21 Nov. '19	791	13.471.091	1.408.880	13.860.118	2.287.897

Aan het eind van ieder kwartaal wordt een overzicht gegeven van enkele niet wekelijks opgenomen bankstaten.

EFFECTENBEURZEN.

Amsterdam, 12 December 1921.

De internationale beurzen stonden gedurende de afgelopen week voortdurend onder den invloed van de besprekingen omtrent de wijzigingen, die eventueel in de betalingsvoorwaarden van Duitschland gebracht zullen worden. Vooral te Berlijn was de nawerking van den „zwarten Donderdag" van de vorige week goed op te merken. Weliswaar bracht de daaropvolgende beursdag, Maandag, eenige flinke verbeteringen in het koerspeil, (de lage stand van vele fondsen toch lokte kooporders uit), doch in het verder verloop kon een nieuwe reactie toch niet vermeden worden. Er dient hier op te worden gewezen, dat de koers-reacties zich reeds bij matig aanbod voltrokken. Ook thans weer was het verloop op de deviezenmarkt toonaangevend voor de houding van de effectenbeurs. Alle valuta's hadden zeer omvangrijke variaties aan te tonen, doch de algemeene richting volgde toch meerendeels een dalende lijn, waardoor eventuele koopers werden afgeschrikt. Bovendien spoorde ook de politieke toestand tot voorzichtigheid aan. De onderhandelingen tusschen Parijs en Londen zijn in volen gang en vermoedelijk zal hieruit wel een besluit resulteren in de richting van een nieuwe regeling der Duitse betalingsvoorwaarden. Of dit resultaat aan de verwachtingen van de Duitse Regeering zal beantwoorden, blijft af te wachten. Voorloopig is Frankrijk nog niet afgebracht van zijn eisch tot ontvangst der Januari- en Februari-termijnen der schadeloosstelling en ook in het geval van een moratorium voor de verdere termijnen zal Duitschland aan rente en aan prestaties in natura nog zeer groote lasten hebben op te brengen. Hoe op deze wijze bij steeds wassende uitgaven een verdere inflatie vermeden zal kunnen worden, is nog steeds een vraagstuk, dat door alle economen en direct belanghebbenden besproken en behandeld wordt. De laatste Staat van de Rijksbank toonde een vermeerdering van de biljetten-circulatie van 4,7 milliard Mark, waardoor het totaal op rond 101 milliard Mark is gebracht. Tegelijkertijd heeft de vlottende schuld van Duitschland een vermeerdering van 5 milliard Mark aangehouden.

Zooals gezegd heeft de effectenbeurs van dezen loop van zaken sterk den invloed ondervonden. Het publiek houdt over het algemeen zijn effectenbezit nog intact, een deels omdat het sceptisch tegenover het resultaat der Entente onderhandelingen staat en omdat de meeste aandeelen te sterk gedaald zijn in verhouding tot de reactie van den dollar, anderdeels, omdat men weet, dat de meeste industrieën een jaar van ongekenden voorspoed achter den rug hebben. Toch breken ook hier reeds andere opinies baan. De voorziening met grondstoffen, zoowel als de exportlijden sterk onder de wilde variaties van de valutamarkt; de kolennood en de ongunstige spoorweg-verhoudingen blemmeren een vlote afwikkeling van zaken en een vlugge circulatie der goederen. In ieder geval is het beeld der Berlijnsche beurs in enkele weken tijds sterk veranderd; van een voortdurend vaste markt is zij geworden een nerveus centrum van handel, dat ieder oogenblik nieuwe verrassingen kan brengen. De gebeurtenissen bij de filialen München der Pfälzische Bank, waar de directeur door eigen speculaties het geheele kapitaal der Bank, plus de reserves, en bovendien nog 140 miljoen Mark heeft verloren (welke laatste echter gegarandeerd worden door de Deutsche Bank via de Rheinische Creditbank) zijn wel een bewijs voor de onzekerheid, waarin men zich thans bevindt.

Te Londen is de stemming uit den aard der zaak buitengewoon vast geweest. De oplossing der Iersche kwestie heeft in de eerste plaats stimuleerend gewerkt, omdat hiermede een eeuwenlange veete uit den weg is geruimd en wijl thans meer aandacht kan worden geschonken aan de buitenlandsche politiek. Men meent dan ook in de City dat thans met groter kracht kan worden opgetreden inzake de Duitse schadeloosstelling en dat een modus kan worden gevonden, zelfs indien Frankrijk blijft staan op het standpunt van de ontvangst der eerstvolgende termijnen. Bovendien heeft de ruimere geldmarkt als gevolg van de betaling van £ 50 miljoen aan dividenden der oorlogsleeningen medegewerkt tot een willige tendens. En ten slotte was de verbetering van den Sterlingkoers oorzaak, dat men langzamerhand te Londen het gevoel heeft verkregen weder op weg te zijn naar meer normale verhoudingen. Wel zullen nog zeer veel moeilijkheden uit den weg geruimd moeten worden, doch men is over het algemeen sterk optimistisch gestemd.

Ook te Parijs heeft een betere stemming baan kunnen breken. De besprekingen van Minister Loucheur te Londen schijnen in het nauwste verband te staan met de Duitse kwestie en de beurs te Parijs heeft aangenomen, dat, welke

maatregelen ook te dien aanzien genomen zullen worden, met de belangen van Frankrijk voldoende rekening zal worden gehouden. De Fransche wisselkoers is mede een duidelijke indicatie voor deze opvatting. Indien toch Frankrijk niet zou kunnen rekenen op inkomsten, op contante betaling, althans van een deel der Duitse vorderingen, zou de Fransche valuta vermoedelijk een heel andere richting hebben ingeslagen.

Te New York is eveneens een willige stemming overheerschend geweest. Hier was het echter in de eerste plaats de uitwerking van de ontwapenings-conferentie, die, al moge zij dan niet hebben gebracht, wat er oorspronkelijk van verwacht werd, toch het aanzien van de Vereenigde Staten aanmerkelijk heeft vergroot. Bovendien zijn de teekenen van een verbetering der economische omstandigheden nog steeds groeiend. Weliswaar toont de laatste staat der onuitgevoerde orders van de Steeltrust een kleine vermindering aan, doch men verwacht, dat reeds in de volgende publicatie deze plaats zal hebben gemaakt voor een toename.

Te onzent was het verloop der markt over het geheel gunstig. Een uitzondering moet hier worden gemaakt voor inheemsche staatspapieren, die nog steeds in vrij groote mate aangeboden bleven. Van de oorzaken van dit aanbod is in deze rubriek reeds vaak vermelding gemaakt; een uitzetting op dit oogenblik is derhalve overbodig. Toch schijnt het, alsof op het verlaagde peil iets grooter kooplust is ontstaan; de nadeelige verschillen althans zijn in de meest verhandelde staatspapieren slechts fractioneel.

	5 Dec.	8 Dec.	12 Dec.	Rijzing of daling.
5 % Ned. W. Sch. 1918	87 ⁷ / ₁₆	87 ¹ / ₈	87 ³ / ₈	- ¹ / ₁₆
4 ¹ / ₂ % „ „ „ 1916	83 ⁹ / ₁₆	83	83 ¹ / ₂	- ¹ / ₁₆
4 % „ „ „ 1916	76 ¹⁵ / ₁₆	76 ¹ / ₄	76 ⁷ / ₈	- ¹ / ₁₆
3 ¹ / ₂ % „ „ „	69	67	65 ¹ / ₂	- 3 ¹ / ₂
3 % „ „ „	57 ¹ / ₄	57	56	- 1 ¹ / ₄
2 ¹ / ₂ % Cert. N. W. S.	48 ¹ / ₂	48 ¹ / ₈	48	- ¹ / ₂
5 % Oost-Indië 1915	91 ¹ / ₂	91 ¹ / ₂	91 ⁹ / ₁₆	+ ¹ / ₁₆
6 % „ „ 1919	93 ¹⁵ / ₁₆	91 ¹ / ₄	92 ¹ / ₂	- 1 ⁷ / ₁₆
4 % Oostenr Kronenrente	3 ¹³ / ₁₆	3 ¹³ / ₁₆	3 ¹³ / ₁₆	-
5 % Rusland 1906	5 ¹ / ₄	5 ³ / ₈	5 ¹ / ₂	+ ¹ / ₄
4 % Rusl. bij Hope & Co.	6 ¹ / ₈	6 ¹ / ₄	6 ³ / ₄	+ ⁵ / ₈
4 ¹ / ₂ % China Goud 1898 ..	56	60 ¹ / ₈	64	+ 8
4 % Japan 1899	59 ⁷ / ₈	59 ⁷ / ₈	59 ⁷ / ₈	-
4 % Argentinië Buitenl..	54 ¹ / ₄	54 ¹ / ₄	53 ⁵ / ₈	- ⁵ / ₈
5 % Brazilië 1895	55 ⁷ / ₄	55 ¹ / ₄	58	+ 2 ³ / ₄
7 % Staatsspoor	103 ¹⁵ / ₁₆	103 ⁷ / ₁₆	103 ³ / ₄	- ³ / ₁₆
7 % Amsterdam	101 ³ / ₄	101 ³ / ₄	102 ¹ / ₄	+ ¹ / ₂

De aandeelenmarkt echter had een geheel ander aanzien. Wel zijn de omzetten nog niet bepaald omvangrijk te noemen, doch de grondtoon is beter geworden. Sterk kwam dit tot uiting in aandeelen Koninklijke Petroleum Mij. De uitzettingen van den heer Deterding op de jongste algemeene vergadering hebben weerklink in de pers gevonden, waar zij gunstig werden gecommuniceerd. En waar ook het buitenland medehielp door de algemeen gunstige tendens en derhalve ook door groter vraag naar de aandeelen, kon zich te onzent een belangrijke verbetering voltrekken. In aansluiting hieraan waren aandeelen Geconsolideerde gevraagd, terwijl aandeelen Orion konden verbeteren in verband met de cijfers van het jaarverslag, hoewel geen dividend wordt uitgekeerd.

De suikermarkt sloot zich slechts aarzelend bij deze richting aan; de stemming was wel vast, doch werd hoofdzakelijk beheerscht door den beroepshandel. Het publiek heeft zich meer tot andere rubrieken gewend, voor zoover er tenminste sprake kan zijn van orders uit het publiek.

Bepaald opgewekt was de tendens voor tabakswaarden en voor rubberfondsen. Voor de laatste moet de oorzaak worden gevonden in de handhaving van het hooger koerspeil voor het ruwe product; voor tabakken is de reden in hoofdzaak te zoeken in de verwaarloozing, waaraan deze marktrubriek in de laatste weken bloot heeft gestaan, zoodat de hoofdsorten op een veel te laag peil waren gekomen.

Zeer opgewekt waren eenige industriele soorten, waaronder in de eerste plaats aandeelen Philips Gloeilampenfabrieken gerekend moeten worden. Tevens waren aandeelen Compania Mercantil Argentina op hogere prijzen gezocht, in verband met betere vooruitzichten voor de maatschappij.

	5 Dec.	8 Dec.	12 Dec.	Rijzing of daling
Amsterdamsche Bank	146	145 ¹ / ₂	145 ¹ / ₂	- ¹ / ₂
Koloniale Bank	105	108	113 ¹ / ₄	+ 8 ¹ / ₄
Ned. Handel-Mij. cert. v. aand.	130	130 ¹ / ₄	133 ³ / ₄	+ 3 ³ / ₄
Rotterd. Bankvereniging..	96 ¹ / ₂	96 ³ / ₄	97	+ ¹ / ₂
Amst. Superfosfaatfabriek ..	50 ¹ / ₂	51	51	+ ¹ / ₂

	5 Dec.	8 Dec.	12 Dec.	Rijzing of daling.
Van Berkel's Patent	44 ³ / ₄	45 ¹ / ₂	50	+ ¹ / ₄
Insulinde Oliefabriek	9 ⁵ / ₈	9 ⁷ / ₁₆	9 ⁵ / ₈	
Jurgens' Ver. Fabr. pr. aand.	81	81	80 ³ / ₄	- ³ / ₄
Hollandia Melkproducten ..	157 ¹ / ₂	160	155	- 2 ¹ / ₂
Philips' Gloeilampenfabriek	221 ¹ / ₂	229 ¹ / ₂	258 ¹ / ₄	+ 36 ³ / ₄
R. S. Stokvis & Zonen	578	578	578	
Vereenigde Blikfabrieken ..	67	64 ³ / ₄	65 ¹ / ₂	- 1 ¹ / ₂
Compania Mercantil Argent.	62	62	72	+ 10
Cultuur-Mij. d. Vorstenland	127 ⁷ / ₈	129	135	+ 7 ¹ / ₈
Handelsver. Amsterdam ...	326 ¹ / ₂	323	337 ¹ / ₂	+ 11
Holl. Transatl. Handelsver.	25	25	25	
Linde Teves & Stokvis	78	78 ¹ / ₂	82	+ 4
Van Nierop & Co's Handel-Mij.	8	9 ¹ / ₂	9 ¹ / ₄	+ 1 ¹ / ₄
Tels & Co's Handel-Mij.	41 ¹ / ₂	43 ³ / ₄	43 ¹ / ₂	+ 2
Gecons. Holl. Petroleum-Mij.	127 ¹ / ₄	131 ³ / ₈	141	+ 13 ³ / ₄
Kon. Petroleum-Mij.	400	405 ³ / ₄	428 ³ / ₄	+ 28 ³ / ₄
Orion Petroleum-Mij.				
Afgest. Aand. 29	29 ¹ / ₂	34 ³ / ₄	+ 5 ³ / ₄	
Steaua Romana Petroleum				
Mij. Afgest. Aand. 38	40 ¹ / ₄	49	+ 11	
Amsterdam-Rubber-Mij. ...	106	106 ¹ / ₄	109 ¹ / ₂	+ 3 ¹ / ₂
Nederl.-Rubber-Mij.	62	61	62 ¹ / ₂	+ ¹ / ₂
Oost-Java-Rubber-Mij.	171 ¹ / ₂	174 ³ / ₄	174 ¹ / ₄	+ 2 ³ / ₄
Deli-Batavia	282	288	311 ¹ / ₂	+ 29 ¹ / ₂
Deli-Maatschappij	242 ¹ / ₂	244	265 ¹ / ₂	+ 23
Medan-Tabak-Maatschappij	279	279	272	- 7
Senembah-Maatschappij	344	351	379	+ 35

De *scheepvaartmarkt* kon zich eveneens uit haar lethargie opheffen. Omvangrijke kooporders zijn deze week uitgevoerd in aandelen Holland-Amerika Lijn, schijnbaar voor rekening van gewoonlijk goed-ingelichte zijde. Hierbij doet zich het verschijnsel voor van groote schaarschte aan materiaal, hetgeen gewoonlijk wijst op omvangrijke contract-posities. Onder deze omstandigheden zou de scheepvaartmarkt, ook bij een niet algemeen opgewekte stemming vermoedelijk een vaste houding te aanschouwen hebben gegeven.

	5 Dec.	8 Dec.	12 Dec.	Rijzing of daling.
Holland-Amerika-Lijn	145	152 ¹ / ₂	158	+ 13
" " „gem.eig. 130	139 ¹ / ₂	143	+ 13	
Holland-Gulf-Stoomv.-Mij. ...	95	95	95	
Hollandische Stoomboot-Mij.	43	45	49	+ 6
Java-China-Japan-Lijn	92 ¹ / ₄	95	102	+ 9 ³ / ₄
Kon. Hollandsche Lloyd ...	18 ¹ / ₄	20	21 ¹ / ₂	+ 3 ¹ / ₄
Kon. Ned. Stoomv.-Mij.	76 ³ / ₄	80 ¹ / ₂	86 ¹ / ₂	+ 9 ³ / ₄
Koninkl.-Paketaart Mij.	94	96 ¹ / ₂	95 ¹ / ₂	+ 1 ¹ / ₂
Maatschappij Zeevaart	65	69	70	+ 5
Nederl. Scheepvaart-Unie ..	100	101 ³ / ₄	106	+ 6
Nievelt Goudriaan	134	137	140	+ 6
Rotterdamsche Lloyd	128 ¹ / ₂	134 ³ / ₄	138	+ 9 ¹ / ₂
Stoomv.-Mij. „Hillegersberg”	52 ¹ / ₂	52 ¹ / ₂	52 ¹ / ₂	
" " „Nederland” ..	152 ¹ / ₂	158 ¹ / ₈	162 ¹ / ₂	+ 10
" " „Noordzee” ..	30	29	29	- 1
" " „Oostzee”	54	58	65	+ 11

De *Amerikaansche markt* was uit den aard der zaak vast gestemd, met zeer kalmen handel. Een uitzondering vormden Marinewaarden, de door het publiek uit de markt werden genomen.

	5 Dec.	8 Dec.	12 Dec.	Rijzing of daling.
American Car & Foundry ..	160 ¹ / ₁₆	160 ¹ / ₁₆	162	+ 1 ¹⁵ / ₁₆
Anacoda Copper	105	105	111 ¹ / ₄	+ 6 ¹ / ₄
Un. States Steel Corp.	95 ¹ / ₂	95	95	- ¹ / ₂
Atchison Topeka	101	101	100 ¹ / ₄ *	- ³ / ₄ *
Southern Pacific	91 ¹ / ₂	92	90	- 1 ¹ / ₂
Union Pacific	149	149	144 ¹ / ₂	- 4 ¹ / ₂
Int. Merc. Marine orig. Com.	16 ¹⁹ / ₃₂	16 ³ / ₄	17 ¹ / ₈	+ 1 ⁹ / ₃₂
" " " " prefs.	70 ⁷ / ₈	70	72	+ 1 ¹ / ₈

* Ex div.

De *geldmarkt* bleef vrij stabiel; prolongatie doorgaans 4 pCt.

GOEDERENHANDEL. GRANEN.

12 December 1921.

Gedurende de afgelopen week heeft de tarwemarkt geleidelijk hare levendige vaste stemming verloren en bij den aanvang der nieuwe week zou men haar zelfs flauw en stil kunnen noemen. Verbetering in de oogstberichten behoort nauwelijks tot de oorzaken der veranderde stemming. Wel is in de door de droogte geteisterde gedeelten van de tarwestreken der Vereenigde Staten eenige regen gevallen, doch voor eene verbetering van betekenis in die gebieden

is meer regen noodig. Nog steeds schijnt de tarwe er daar werkelijk slecht voor te staan en de grond bevat er zoo abnormaal weinig vocht, dat slechts ruime neerslag in een gedeelte van Kansas en Nebraska in het voorjaar, de tarwe voor groote schade zal kunnen behoeden. Men dient bij dit alles echter niet te vergeten, dat deze toestand slechts bestaat in een betrekkelijk klein gedeelte van de Amerikaansche wintertarwe verbouwendende staten en in het overige gebied de oogst er goed voorstaat. De reeds gevallen regen heeft deze week meegewerkt tot de flauwere stemming te Chicago. Het resultaat van de fluctuaties aan die markt tussehen 3 en 10 December is eene verlaging van 2 dollarcenten per 60 lbs. De overige klachten over droogte en daardoor minder gunstigen stand der tarwe blijven vrijwel onveranderd voortduren. Deze betreffen vooral Frankrijk en Italië, doch ook sommige gedeelten van Engeland. Uit Duitschland luiden de berichten gunstig. Onder de uitvoerlanden blijft Argentinië steeds uitstekende vooruitzichten melden en ook Australië klaagt niet verder over overmatige hitte, die echter korten tijd geleden wel eenige schade schijnt te hebben veroorzaakt. In Britsch-Indië blijven de vooruitzichten voor den nieuwen oogst bevredigend.

Tot de voornaamste oorzaken voor de gemakkelijker tarwemarkt behoort de geringe belangstelling in importlanden tengevolge van de algemeene overtuiging, dat er meer tarwe beschikbaar is, dan die landen in dit seizoen noodig zullen hebben, vooral nu de in Argentinië begonnen tarweoogst zulke uitstekende resultaten belooft. Duitschland maakt nog steeds geene aanstalten zijne inkoopwen weder te hervatten. Niet slechts geeft de stand zijner valuta aanleiding, zoolang mogelijk met inkoopwen te wachten, te meer daar juist in deze maand een groot gedeelte der inkoopwen betaald moet worden, die eenige maanden geleden op credit zijn gekocht, doch bovendien zijn de afleveringen aan de Duitsche regeering van zeer bevredigenden omvang. Vooral is dit het geval sedert de recente stijging van den markkoers, Maïs kan nu in Duitschland uit Noord-Amerika worden geïmporteerd tot een prijs, die vrij belangrijk lager is dan die, welke de regeering den landbouwers betaalt voor de rogge. Voor dezen bestaat dus minder aanleiding de rogge als veevoeder te gebruiken. Zij zullen liever de rogge aan de regeering afleveren en de goedkoopere maïs terugkopen. Reeds is in de laatste weken de vraag naar maïs in Duitschland veel levendiger en na den rusttijd in de periode van den sterken val in den koers der markt, wordt nu weder dagelijks maïs gekocht.

Ook Frankrijk treedt nog niet weder als tarwekooper op en ofschoon in Engeland wel geregeld zaken worden gedaan, is ook daar de omzet niet groot. Van groot belang is tevens, dat de laatste dagen Britsch-Indië minder sterk als kooper van Australische tarwe in de markt was. Eenige partijen waaronder eene aan de Engelsche kust aangekomen zeilading, werden voor Oostenrijk uit de markt genomen, dat ook in Nederland inlandsche tarwe kocht, doch de behoefte in Oostenrijk is natuurlijk niet groot genoeg om een overwegenden invloed op de wereldmarkt uit te oefenen. Deze verkeert de laatste dagen vooral onder den druk der nieuwe Argentijnsche en Australische oogsten en de te geringe Europeesche vraag. Hoe onvoldoende die vraag naar broodgraan is, blijkt ook uit de omstandigheid, dat de groote Belgische en Fransche tarvevoorraden te Antwerpen slechts uiterst langzaam afnemen en dat bijvoorbeeld uit Straatsburg Noord-Amerikaansche rogge, waarvan zich daar blijkaar vrij omvangrijke voorraden bevinden, naar het buitenland voor re-export wordt aangeboden. Een gedeelte is naar Oostenrijk verkocht. De tarwemarkt was deze week vooral flauw in Argentinië, waar voor den ouden oogst de prijs 40 tot 70 centavos per 100 K.G., voor den nieuwen oogst 60 tot 70 centavos, daalde. Slechts in ouden oogst kwamen enkele zaken naar Europa tot stand, waarbij echter de vaste vrachtenmarkt een beletsel vormde. Voor nieuwen oogst Plata-tarwe is de belangstelling in Europa uiterst gering.

De wereldverscheppingen van tarwe waren in de afgelopen week grooter dan in de week te voren. Van de verladen 1.235.000 qrs. kwamen $\frac{3}{4}$ van Noord-Amerika en was 200.000 qrs. voor niet-Europeesche landen bestemd, hoofdzakelijk Britsch-Indië. Interessant daarbij is, dat van het Europeesche gedeelte slechts 200.000 qrs. voor Engeland en orders werden afgeladen en alleen reeds van de Noord-Amerikaansche verscheppingen 362.000 qrs. voor Italië bestemd waren.

Voedergranen, vooral maïs, blijven vrij vast. De verscheppingen waren deze week klein, vooral van Noord-Amerika, doch zullen wel spoedig weder toenemen, want dagelijks komen naar verschillende landen zaken tot stand. Weliswaar koopt Nederland de laatste dagen weinig, doch naar Engeland is de omzet vrij groot, Duitschland treedt weder

Noteringen.

Data	Chicago			Buenos Ayres		
	Tarwe Dec.	Mais Dec.	Haver Dec.	Tarwe Dec.	Mais Dec.	Lijnzaad Dec.
10 D.-c. 21	110 ³ / ₄	48	32 ³ / ₈	12,10	8,05	17,90
3 „ 21	115 ¹ / ₂	48 ⁷ / ₈	32 ³ / ₈	11,50	8,—	17,75
10 Dec. 20	177	68 ³ / ₈	46	18,50 ¹⁾	9,45 ²⁾	19,05 ¹⁾
10 Dec 19	246	143 ¹ / ₄	78 ¹ / ₂	13,45 ²⁾	6,50 ²⁾	23,60 ²⁾
10 Dec 18	2 1	134	73 ¹ / ₄	12,10	5,60	19,15 ¹⁾
20 Juli 14	82	56 ³ / ₈	36 ¹ / ₂	9,40	5,38	13,70

1) per Februari. 2) per Januari.

Locoprijzen te Rotterdam/Amsterdam.

Soorten	12 Dec. 1921	5 Nov. 1921	13 Dec. 1920
Tarwe*	13,50	14,—	26,—
Rogge (No. 2 Western) 1)	12,25	12,80	25,—
Mais (La Plata)	200,—	204,—	280,—
Gerst (48 lb. malting) ..	214,—	215,—	380,—
Haver (38 lb. white cl.) ..	12,75	13,—	17,50
Lijnkoeken (Noord-Ameri- ka van La Plata-zaad) 2)	18,—	18,25	20,—
Lijnzaad (La Plata) ... 4)	380,—	380,—	520,—

1) p. 100 K.G. 2) p. 2000 K.G. 3) p. 1000 K.G. 4) per 1960 K.G. *) Nr. 2 Hard, Red Winter Wheat.

AANVOEREN in tons van 1000 K.G.

Artikelen.	Rotterdam			Amsterdam			Totaal	
	5/10 Dec. 1921	Sedert 1 Jan. 1921	Overeenk. tjdoak 1920	5/10 Dec. 1921	Sedert 1 Jan. 1921	Overeenk. tjdoak 1920	1921	1920
Tarwe	26.089	1.421.118	677.522	7.000	45.592	129.262	1.466.710	806.784
Rogge	—	141.584	207.615	—	542	752	142.126	208.367
Boekweit	78	8.931	5.595	—	576	664	9.507	6.259
Mais	13.804	950.755	468.814	—	98.390	65.264	1.049.145	534.078
Gerst	7.395	241.038	94.215	—	8.749	5.473	249.787	99.688
Haver	246	69.489	26.300	—	4.285	—	73.774	26.300
Lijnzaad	3.295	146.628	58.634	—	110.241	38.314	256.869	96.948
Lijnkoek	3.832	110.851	41.217	200	29.023	4.606	139.874	45.823
Tarwemeel	143	53.107	26.712	—	4.549	—	57.656	26.712
Andere meelsoorten ..	859	37.646	35.234	—	1.950	100	39.596	35.334

geregeld als koper op en ook Scandinavië toont meer belangstelling. De December-termijn te Chicago daalde $\frac{7}{8}$ cent per 56 lbs. wegens grotere aanvoeren en goed dorsch-weder in een gedeelte der maïsstaten. De Argentijnsche maïsmarkt was vast, ondanks de prachtige vooruitzichten voor den nieuwen oogst en den geringen kooplust in Europa voor Argentijnsche maïs, die ook door de sterk verhoogde vrachten te duur wordt tegenover Noord-Amerik. Wel vonden enkele stoomende ladingen koopers in Engeland en Spanje, doch de markt voor La Platamaïs is ook in Engeland stil, nu men ook daar meer en meer Noord-Amerikaansche maïs schijnt te kopen. Zelfs België, dat anders altijd zijn hart aan La Platamaïs heeft verpand, kocht in de afgelopen week in de Vereenigde Staten. De maïsprijzen in Argentinië waren op 10 December tegenover eene week tevoren onveranderd tot 5 centavos per 100 K.G. hooger.

In berichten over de effectenmarkt vindt men den laatsten tijd soms mededeelingen omtrent vernietiging van graan, waardoor dan verhooging wordt gemotiveerd van met graan in verband staande effecten. Dit naar analogie van de bekende pogingen tot vermindering der wereldvoorraden en productie van bijvoorbeeld rubber en suiker. De vakbladen melden niets over die graanvernietiging, en men mag dus de gevolgtrekking maken, dat de berichten onjuist zijn. Misschien vinden zij hunne aanleiding in de nu en dan voor Argentinië vermelde mogelijkheid, dat bij prijsdaling der maïs, deze wel eens voor brandstof in aanmerking kon komen. Vernietiging kan men dat echter allerminst noemen; hoogstens uitbreiding van het verbruik tengevolge van den loop der kolenprijzen. Zolang echter de maïs in Argentinië op de havenplaatsen omstreeks 8 pesos waard is, bestaat voor het gebruik als brandstof zeer weinig aanleiding. In enkele periodes van den oorlog, toen kolen zeer duur en maïs in Argentinië, wegens verladingsmoeilijkheden zeer goedkoop was, heeft men daar een enkel keer maïs als brandstof gebruikt. Speciaal deed dat de maatschappij, die de elektrische verlichting van Buenos Aires bezorgt, welke wegens hare Duitsche nationaliteit geen entente-kolen kon krijgen.

Gerst is stil en nauwelijks prijshoudend, haver vrij vast met regelmatige doch niet groote vraag. Lijnzaad was deze week vast, door betere vraag in Engeland, waar de olieslagers verhoogde belangstelling toonden. De verwachting van den Argentijnschen oogst blijft over het algemeen goed.

Nederland. Nederland kocht deze week weinig tarwe. Ook voor maïs was de markt minder levendig dan in de voorafgaande week wegens het zachte weder, dat de vraag voor onmiddellijk per spoor leverbare partijen deed ophouden en wegens ruime aankomsten. De vraag concentreert zich bijna geheel op Mixed maïs en La Platamaïs is door den zooveel hooger prijs moeilijk te plaatsen.

In lijnzaad kwamen weinig zaken tot stand. Wel bestond vraag voor spoedige posities, doch daarvoor werd eene zoo hooge premie gevraagd, dat in de meeste gevallen

de koopers voor den prijs terugdeinsden. Voor lijnzaad op aflading bestond weinig attentie.

SUIKER.

De laatste statistiek van den Engelschen Board of Trade toont eene verdere belangrijke toename der maandelijksche consumptie, die thans ongeveer 80 pCt. van de normale bedraagt.

De statistiek luidt:

	November 1921	1920	Januari- 1921	November 1920
Import rietsuiker	38.505	117.912	725.276	1.118.826
„ biet „	—	—	—	—
„ geraffineerd ..	41.561	102	444.981	119.721
Totaal	80.066	118.014	1.170.257	1.238.547
Voorraad in Entrepôt ..	125.500	311.700	—	—
„ „ Raffinader ..	25.500	40.850	—	—
Aflevering ..	67.152	45.055	724.877	727.953
Binnenlandsch verbruik	125.999	57.153	1.282.231	1.040.317
Totale export	435	3.855	3.430	16.310

De zichtbare voorraden bedragen volgens F.O. Licht:

	1921	1920	1919	
Duitschland 1 Oct.	504	38.285	143.518	tons
Tsjecho Slowakye 1 Oct.	28.706	44.165	205.937	„
Frankrijk 1 Oct.	32.006	78.665	9.073	„
Nederland 15 Nov.	62.945	61.816	39.717	„
België 15 Nov.	49.072	65.733	38.648	„
Engelano 1 Nov.	222.038	357.090	324.185	„

Totaal in Europa	395.271	645.754	761.078	tons
V. S. v. N. A. 17 Nov. ..	61.300	74.566	27.769	„
Cuba, alle havens 4 D.	997.000	243.896	57.434	„

Totaal

1.453.571 964.216 846.281 tons
De suikeroogst in Tsjecho-Slowakye is thans vrijwel geëindigd en zal de voor uitvoer beschikbare hoeveelheid nog iets grooter zijn dan het laatst geraamd werd, n.l. 275.000 tons. In den laatsten tijd werd naast belangrijke verkoopen naar Engeland en Frankrijk ook het een en ander naar den Levant verkocht.

De markten bleven in de nu afgelopen week flauw gestemd. Na afdoeningen van suiker uit den nieuwen oogst op basis $\$c. 2,-$ i.o.b. Cuba, waarvan eene lading naar Japan geplaatst werd, verlaagden houders van Cubasuiker hunnen verkoopprijs verder en kwamen belangrijke transacties tot stand tot $\$c. 2,-$ c. & f. New York. Intusschen werd er besloten om de Regeeringscommissie op 31 December te ontbinden.

De laatste Cubastatistiek luidt:

	1921	1920	1919	
Weekontvangst t. 3 Dec.	29.000	10.015	—	tons
Tot. ontv. 1 Dec.—3 Dec.	3.936.000	3.730.077	3.971.776	„
Weekexport tot 3 Dec.	59.000	11.555	15.354	„
Tot. exp. 1 Jan.—3 Dec.	2.393.740	3.607.207	3.779.856	„
Totale voorraad 3 Dec.	968.000	243.896	57.434	„

Te New York bleef de prijs voor Spot Centrifugals onveranderd \$c. 4,11, terwijl de noteeringen op termijn na eene inzinking zich konden herstellen tot 2,23 voor Januari, 2,24 voor Maart, 2,33 voor Mei en 2,47 voor Juli.

Op Java was de stemming eveneens zeer gedrukt. Nieuwe oogst suiker wordt thans door handelaren tot f 11,50 ek., dus f 0,50 lager dan het laatst door de V. J. P. afgedaan, aangeboden, doch kwam er slechts eene transactie van 1000 tons Juni-levering tot stand. De nominale noteering voor Ready Superieur is ongeveer f 12,— f.o.b.

De Hollandsche markt was in overeenstemming met de overzeesche zwak gestemd en werd aan het einde der week f 20,— voor December-levering genoteerd.

NOTEERINGEN.

Data	Amsterdam per loopende maand	Londen			New York 96 p Ct. Centrifugals
		Tales Cubes No. 1	White Java f.o.b. per	Amer. Granulated c.i.f.	
			Dec./Jan.	Dec./Feb.	
7 Dec. '21	f 19 ³ / ₄	Sh. 54,6	Sh. 17/9	Sh. 19/3	\$ cts. 4,11
30 Nov '21	„ 20 ¹³ / ₁₆	54,6	18/6	21/6	4,11
7 Dec '20	„ —	84/—	36/—	—	5,32
7 Dec. '19	„ —	72/—	70/3	—	7,28
4 Juli '14	„ 11 ¹³ / ₃₂	18/—	—	—	3,26

KATOEN.

Noteering voor Loco-Katoen. (Middling Uplands).

	12 Dec. '21	5 Dec. '21	28 Nov. '21	11 Dec. '20	12 Dec. '19
New York voor Middling ..	17,70 c	17,60 c	18,20 c	16,25 c	38,— c
New Orleans voor Middling	17,— c	16,75 c	17,— c	15,— c	39,50 c
Liverpool voor Fy Middling	11,35 d ¹⁾	11,07 d ²⁾	12,04 ³⁾	12,92 d	26,98 d

¹⁾ 10 Dec. 1921. ²⁾ 3 Dec. '21. ³⁾ 26 Nov. '21.

Ontvangsten in- en uitvoeren van Amerikaansche havens. (In duizendtallen balen)

	1 Aug. '21 tot 10 Dec. '21	Overeenkomstige perioden	
		1920	1919
Ontvangsten Gulf Havens..	2276	2327	1846
„ Atlant. Havens	838	629	1375
Uitvoer naar Gr. Brittannië	653	789	1147
„ „ 't Vasteland.	1873	1235	1080
„ „ Japan etc..			
Voorraden in duizendtallen	9 Dec. '21	10 Dec. '20	12 Dec. '19
Amerik. havens.....	1380	1355	1619
Binnenland.....	1553	1471	1253
New York	104	21	59
New Orleans	406	442	457
Liverpool	940	904	780

Marktbericht van de Heeren Sir Jacob Behrens & Sons, Manchester, d.d. 30 November 1921.

Sedert ons vorig bericht is er nog al aanbod in Amerikaansche katoen geweest, voornamelijk door houders in het Zuiden en hoewel verschillende dekkingsaankopen plaats vonden, zijn prijzen ten slotte toch weer iets lager. Ten gevolge van de slechte berichten uit de industrie, schijnt er niet veel vrees voor een schaarschte laat in het seizoen te zijn, zoodat verbruikers dan ook maar niet te laag vooruit koopen. In Lancashire heeft geen georganiseerde inkrimping van den werktijd plaats, doch de totaalproductie zal zeker niet meer zijn dan de helft van de normale. Egyptische katoen wordt weinig gevraagd en prijzen zijn weer ongeveer 1 d. per lb. lager.

De vraag naar Amerikaansche garens is zeer onregelmatig en de meeste spinners klagen over gebrek aan orders. Er is zoo veel verschil tusschen prijzen onderling, dat het moeilijk is een correcte basis te vinden, en er wordt door verschillende verkoopers tegen zeer lage prijzen aangeboden. De markt is dan ook verre van opgewekt en de meeste Spinners lijden groote verliezen. Noteeringen zoowel van Amerikaansche als van Egyptische garens zijn ongeveer 1 penny per lb. lager. Indië en China zenden nog al enkele orders, zoowel voor enkele als getwijnde garens, doch voor het Continent gaat slechts zeer weinig om. Wij zijn geneigd te denken, dat de stemming op de doek-

markt iets beter is dan een week geleden. Weliswaar zijn er tot nu toe niet heel veel zaken afgesloten en hebben de meeste transacties tot verliesgevende prijzen plaats gevonden, doch er komt werkelijk meer belangstelling. Ook is er wel wat meer vertrouwen in de tegenwoordige prijzen en indien er werkelijk wat vraag van het Oosten zou komen, zouden prijzen waarschijnlijk vrij spoedig stijgen, daar thans, zoowel spinners als wevers, bijna allen met verlies werken. De vraag is echter nog niet groot en hoewel China alsook Indië en veel kleinere markten zonder voorraden zitten, is er van een algemeen kooplust nog geen sprake. Of dit werkelijk spoedig het geval zal zijn, zal hoofdzakelijk afhangen van den loop van katoen- en zilverprijzen en ook van de buitenlandsche wisselkoersen, daar vooral deze laatste van zeer veel belang voor de markt zijn.

	23 Nov. 30 Nov.	Oost. koersen.	22 Nov. 29 Nov
Liverpoolnoteeringen.		T.T. op Indië	1/4 1/8 1/4 1/8
F.G.F. Sakellaridis	21,25 20,50	T.T. op Hongkong	2/8 1/2 2/8 1/4
G.F. No. 1 Oomra	7,25 7,00	T.T. op Shanghai.	3/10 1/4 3/10 1/4

Manchester, d.d. 7 December 1921.

De markt van Amerikaansche katoen is sedert ons laatste bericht al heel kalm geweest en prijzen hebben slechts weinig gefluctueerd, totdat het bericht van de overeenstemming met Ierland kwam, waarop de markt zeer veel waster is geworden. Een gunstig teeken is ook de grootere consumptie van de spinnerijen, die, behalve in Engeland, in alle landen, vergeleken met verleden jaar, vrij belangrijk is toegenomen. Het kleiner verbruik in Engeland is wel een bewijs van den slechten toestand van de katoenindustrie hier te lande. Egyptische katoen is kalm en prijzen zijn onveranderd.

De vraag naar garens is niet verbeterd en de prijzen zijn slechter dan sedert geruimen tijd het geval is geweest. Fabrikanten hebben weinig orders te plaatsen en dit zal zeker niet verbeteren voordat de vraag naar manufacturen wat toeneemt. Voor export gaat nogal wat om, speciaal in 30/32er ringgaren voor Bombay, terwijl er ook belangstelling bestaat voor 40er Mule voor Calcutta en 42/2 voor China. Van het Continent bestaat weinig belangstelling, doch voor Holland worden nog eenige orders in cops geplaatst. Over het algemeen zijn noteeringen 1/2 d. lager dan verleden week, terwijl de daling van Egyptische garens ongeveer 1 d. is en de vraag bijna geheel heeft opgehouden. De vraag naar inslaggarens is iets minder slecht dan die naar kettinggarens.

De doekmarkt toont nog weinig leven en is sedert verleden week bijna niet veranderd. Bovendien zijn zilverprijzen weer wat gedaald, waardoor de koopkracht van de groote Oostersche markten opnieuw verminderd is. De enkele zaken, die nog gedaan worden zijn vrij belangrijk beneden productiekosten en hoewel enkele fabrikanten dergelijke orders aannemen, zijn deze toch niet van voldoende betekenis om de industrie aan den gang te houden. De politieke toestand is na de overeenstemming met Ierland belangrijk verbeterd en hoewel de markt daarvan nog weinig invloed heeft ondervonden, verwacht men toch wel, dat hierdoor de binnenlandsche vraag weer zal verbeteren.

	30 Nov. 7 Dec.	Oost. koersen.	29 Nov. 6 Dec.
Liverpoolnoteeringen.		T.T. op Indië	1/4 1/8 1/3 7/8
F.G.F. Sakellaridis	20,50 19,75	T.T. op Hongkong	2/8 1/4 2/7 3/2
G.F. No. 1 Oomra	7,00 6,75	T.T. op Shanghai.	3/10 1/4 3/7 3/4

KOFFIE.

(Mededeeling van de Makelaars G. Duuring & Zoon, Kolff & Witkamp en Leonard Jacobson & Zonen).

Noteeringen en voorraden.

Data	Rio		Santos		Wisselkoers
	Voorraad	Prijs No. 7	Voorraad	Prijs No. 4	
10 Dec. 1921	1.798.000	13.500	2.963.000	18.000	7 ²¹ / ₃₂
3 „ 1921	1.796.000	13.000	2.885.000	16.800	7 ¹³ / ₁₆
26 Nov. 1921	1.813.000	12.800	2.903.000	15.600	8 ³ / ₁₆
10 Dec 1920	540.000	7.500	2.957.000	9.200	11 ⁵ / ₁₆

Ontvangsten.

Data	Rio		Santos	
	Afgeloope week	Sedert 1 Juli	Afgeloope week	Sedert 1 Juli
10 Dec. 1921	80.000	2.067.000	153.000	3.999.000
10 Dec. 1920	59.000	1.367.000	225.000	5.599.000

RUBBER.

Gedurende de afgelopen week was de markt vrij kalm. Ofschoon de prijzen nagenoeg onveranderd bleven, zijn deze toch meer of minder als nominaal te beschouwen, aangezien er tegen de huidige noteringen slechts weinig verkoopers zijn. Amerika blijft in de markt maar voorhands nog niet tegen hogere prijzen.

De slotnoteringen op de termijnmarkt zijn:

	einde voorafgaande week:	
Prima Crêpe loco	59 c.	60 c.
" " Jan./Maart	60 1/2 "	60 1/2 "
" " April/Juni	61 1/2 "	61 1/2 "
Smoked Sheets loco	61 1/2 "	61 1/2 "
" " Jan./Maart	61 1/2 "	61 1/2 "
" " April/Juni	62 "	63 "
12 December 1921.		

COPRA.

De markt was deze week vast gestemd. Stoomend Ned.-Ind. Copra wordt nog steeds ruim aangeboden. Straits Copra daarentegen bijna in het geheel niet.

De noteringen zijn:

Java f.m.s., stoomend	f 30,75
" " November/Jan. verscheping..	" 31,50
" " December/Februari ..	" 31,75
" " Januari/Maart ..	" 32,—
12 December 1921.	

HUIDEN.

Bericht van de firma Grisar & Co.

De La Plata-markt is wederom hooger en men verkocht tot 58 Pesos d'or.

De droge huidenmarkt is levendig. Offerten droge Buenos Aires Americanos 20 pCt. desechos luiden 9 1/4 d.

In New York is de markt voor exotische huiden zeer levendig tot hooge prijzen.

Inlandsche huiden: De veilingen in Duitschland waren van 25 tot 35 pCt. lager, doordien heden 50 Mk. per kilo lager aangeboden wordt.

Veiling Brussel lager. Hier te lande flauw. De schommelingen in den markenkoers houden Duitschland terug van koopen.

Looistoffen: Quebracho en Mimosa noteeren iets lager.

Kalfsvellen: Verlaten.

Rotterdam, 10 December 1921.

METALEN.**IJZER EN STAAL.**

Maandoverzicht, 30 November 1921.

Duitschland. De markttoestand is gedurende de maand November niet ver van die van October afgeweken. De fabrieken hebben nog steeds buitengewoon veel orders te boek staan en nemen slechts kleinere opdrachten, liefst voor zwaar profielijzer, aan. De prijs voor stafijzer varieert momenteel van f 95 tot f 100 af werk, volgens specificatie.

De aanhoudende stakingen hebben de fabrieken aanleiding gegeven, om oude goedkoop contracten te verbreken, om het nakomen hiervan te ontduiken. „Fein- und Mittelbleche" worden evenals te voren veel gevraagd en de leveringstermijnen zijn zeer lang. Daarentegen schijnt er bij de „Grobbleche" fabrieken behoefte aan werk te bestaan, en maken deze werken zelfs tegemoetkomingen.

Vooraf in den laatsten tijd schijnt, ten gevolge van den zich langzaam herstellenden koers der markt, de notering in vreemde valuta iets hooger te worden, maar aan den anderen kant heeft de Rijkscommissaris voor in- en uitvoervergunningen enkele bepalingen gemaakt, welke een inkrimping van den ijzer-export ten doel hebben, daar in Duitschland zelf niet meer in de behoefte wordt voorzien.

In de buizenfabricatie blijft de markt onveranderd vast.

Frankrijk en België. In beide landen is in den laatsten tijd de tendenz zeer vast, daar ten gevolge van het feit, dat de Duitse werken veelal te lange levertijden vragen, vele bestellingen, die anders in Duitschland zouden zijn ondergebracht, deze landen ten deel vallen.

Een aantal nieuwe hoogovens zijn in beide landen in werking gesteld, hetgeen echter op de prijzen zonder invloed gebleven is.

Engeland. Sedert ons laatste bericht heeft zich de toestand der markt hier inderdaad veranderd. De Britse werken trachten thans met alle hen ten dienste staande middelen de binnenlandsche markt weder te veroveren en treden zelfs weder op de wereldmarkt op. Dit geschiedt eeh-

ter met ondersteuning door den Staat, wat op den duur tot verhooging van den levensstandaard voeren moet en de prijzen automatisch wederom zal verhooien. Daar België en Frankrijk zich echter niet van de tot nu toe veroverde markten laten verdringen, doen beide landen groote moeite om, door verlaging der prijs van ruw materiaal, de weder optredende Engelsche concurrentie het hoofd te bieden en een inzinking van het algemeene prijsniveau zou, hoewel slechts langzamerhand en met schommelingen, hiervan wel het gevolg kunnen zijn.

Amerika. De economische verhoudingen in Amerika schijnen zich te verbeteren en de productie wordt thans weer intensiever.

Loco-Noteringen te Londen:

Data	Ijzer Clev. No. 3	Koper Standard	Tin	Lood	Zink
12 Dec. 1921..	nom.	66.17/6	171.7/6	25.15/-	26.12/6
5 " 1921..	nom.	67.5/-	167.2/6	25.7/6	26.5/-
28 Nov. 1921..	nom.	67.7/6	163.10/-	25.17/6	26.7/6
13 Dec. 1920..	nom.	79.17/6	215.5/-	24.7/6	28.10/-
20 Juli 1914..	51,4	61.-/-	145.15/-	19.-/-	21.10/-

VERKEERSWEZEN.**SCHIEPVAART.****GRAAN.**

Data	Petro- grad Londen/ R'dam	Odessa Rotter- dam	Atl. Kust Ver. Staten		San Lorenzo	
			Rotter- dam	Bristol Kanaal	Rotter- dam	Engel- land
5-10 Dec. 1921	—	—	4/-	4/-	27 6	27/6
28 N.-3 D. 1921	—	—	4/-	4/-	25/-	25/-
6-11 Dec. 1920	—	—	—	—	50-	50/-
8-13 Dec. 1919	—	—	—	—	—	—
Juli 1914	11 d.	7/3	1/11 1/4	1.11 1/4	12/-	12/-

KOLEN.

Data	Cardiff				Oostk. Engeland	
	Bor- deaux	'Genua	Port Said	La Plata Rivier	Rotter- dam	Gothen- burg
5-10 Dec. 1921	7/4 1/2	12/6	14 6	18/6	6/3	9/-
28 N.-3 D. 1921	7/9	12/6	15/6	19/-	6/-	8/9
6-11 Dec. 1920	12/6	20/-	15/-	—	—	—
8-13 Dec. 1919	—	—	—	—	—	—
Juli 1914	fr. 7,—	7/-	7/3	14/6	3/2	4/-

DIVERSEN.

Data	Bombay West Europa (d. w.)	Birma West Europa (rijst)	Vladivo- stock West Europa	Chili West Europa (salpeter)
5-10 Dec. 1921..	20 3	—	35/-	38 9
28 Nov.-3 Dec. 1921..	20/-	—	35/-	37/6
6-11 Dec. 1920..	50/-	—	—	70/-
8-13 Dec. 1919 ..	—	—	—	—
Juli 1914..	14/6	16/3	25/-	22/3

Graan Petrograd per quarter van 496 lbs. zwaar, Odessa per unit, Ver. Staten per quarter van 480 lbs. zwaar.

Ooerige noteringen per ton van 1015 K.G.

RIJNVAART.

Week van 5 tot 12 December 1921.

De scheepvaart van Rotterdam naar de Ruhrhavens was gedurende de geheele afgelopen week wegens ijs en ijsgang gestremd. Niettemin kwamen eenige bevrachtingen tot stand en wel in de eerste dagen der week tegen 3 tot 4 cents per ton per dag, daarna tegen f 1,40 tot f 1,75 per last. Voor sleeploon Rotterdam—Ruhrhavens werden geen noteringen afgegeven.

Ook de vaart van de Ruhr naar den Bovenrijn lag in het begin en midden der week geheel stil. In de laatste dagen der week was scheepvaart weder mogelijk, hoewel van zeer geringen omvang, ten gevolge van den lagen waterstand. Het sleeploon Ruhr—Mannheim werd met Mk. 50,— tot 60,— per last genoteerd.

Voor vracht van exportkolen Ruhrhavens/Rottendam bedroeg de notering de laatste dagen der week 50 cents per ton met vrij sleepen.

Zoals reeds gezegd, was de waterstand niet gunstig; Cauber Pegel wees einde der week 61 c.M.

DE TWENTSCHE BANK

AMSTERDAM - ROTTERDAM - 's-GRAVENHAGE - DORDRECHT - UTRECHT - ZAANDAM

Maandstaat op 30 November 1921

DEBET

Aandeelhouders nog te storten 90 pCt. op aandelen B, waarvoor effecten gedeponoord	f	1.784.700,—	
Deelneming in de firma's:			
B. W. BLIJDENSTEIN & Co., te Londen;			
B. W. BLIJDENSTEIN Jr., te Enschede;			
LEDEBOER & Co., te Almelo, f 7.400.000,—, waarvoor in geld gestort		5.850.000,—	
waarvoor effecten gedeponoord	f	1.550.000,—	
Deelneming in bevriende Bankinstellingen.. f 7.112.943,14			
waarvoor in geld gestort		5.405.643,14	
waarvoor effecten gedeponoord		1.707.300,—	
Effecten van Aandeelhouders			
gedeponoord bij bevriende instellingen		3.000.000,—	
ten eigen gebruike		35.337.820,—	
			f 41.595.120,—
Kassa, Wissels en Coupons			f 44.663.324,97½
Nederlandsche Schatkistbiljetten en Schatkistpromessen			f 39.110.987,56
Saldo's bij Bankiers:			
beschikbaar voor eigen gebruik	f	3.762.145,67½	
voor rekening van derden		14.184.169,22	
			f 17.946.314,89½
Daggeldleeningen			f 300.000,—
Prolongatiën gegeven			f 12.421.855,—
Eigen Effecten en Syndicaten			f 7.425.188,69
Credietvereeniging	f	76.929.959,41½	
Af: loopende Promessen		14.700.000,—	
			f 62.229.959,41½
Voorschotten tegen Onderpand of Borgtocht en Saldi Rek. Crt. f 59.850.244,—½			
Af: loopende Promessen		3.330.000,—	
			f 56.520.244,—½
Voorschotten op Consignatiën			f 1.494.721,92
Gebouwen			f 4.271.445,12½
			Totaal f 301.219.504,72½

CREDIT

Kapitaal	f	35.500.000,—	
Reservefondsen		7.922.057,06	
Buitengewone Reserve		1.000.000,—	
Waarborgfonds Credietvereeniging		6.571.227,50	
Reserve Credietvereeniging		4.232.497,98	
			f 55.225.782,54
Aandeelhouders voor gedeponoord als waarborg voor 90 pCt. storting op aandelen B:			
Effecten	f	1.763.700,—	
Contanten		21.000,—	
in Leen-Depôt Effecten		39.831.420,—	
" " " " Contanten		1.134.830,—	
			f 41.595.120,—
Totaal Effecten			f 1.155.830,—
Totaal Contanten			f 1.422.793,24½
Zieken- en Pensioenfondsen			f 47.527.470,63½
Deposito's			f 1.314.100,—
Prolongatie-Deposito's			f 868.037,62½
Saldo te ontvangen en te leveren fondsen			f 96.140.465,98
Saldi Rekeningen Courant			f 14.184.169,22
" " " " voor gelden in het Buitenland.. ..			f 6.691.210,11
" " " " Credietvereeniging			f 117.015.845,31
Beleeningen en Daggeld genomen			f 550.000,—
De Nederlandsche Bank			f 1.368.933,85
Te betalen Wissels			f 28.151.840,74
Diverse Rekeningen			f 5.023.750,78
			Totaal f 301.219.504,72½

VEREENIGDE CHEMISCHE FABRIEKEN

Telefoon: 3461 en 3508

Hoofdkantoor: Maliebaan No. 81

Telegram-Adres: „RODUMA”

UTRECHT

KUNSTMESTSTOFFENFabrieken te: **KRALINGSCHEVEER, ZWIJNDRECHT en GRONINGEN**

Wij vragen Uwe aandacht voor het

Octrooi- en Merkenblad

Uitgave van de

Vereenigde Octrooibureaux

te v. d. Boschstraat 1, Hoek Bezuidenhout, 's-GRAVENHAGE

Abonnementsprijs f 5,— per jaar

PROEFNUMMER BESCHIKBAAR

DE GRONINGER BANKGroningen, Winschoten, Stadskanaal, Wildervank, Veendam,
Sappemeer, Delfzijl, Emmen, Hoogeveen, Hoogezand,
Musselkanaal en Ter Apel (Firma TIMMERMAN & SASSEN)

Kapitaal f 6.000.000,— Geplaatst en gestort f 4.598.000,—

Reserves f 401.498,23

VERRICHT ALLE BANKZAKENBelast zich met het incasseeren van wissels op
binnen- en buitenland.**Practisch Effectenboek**ter vereenvoudiging van administratie en
ten gebuike voor de vermogensbelasting**Prijs f 1,50**Verkrijgbaar bij den Boekhandel en bij NIJGH & VAN DITMAR'S
UITGEVERS-MAATSCHAPPIJ, Rotterdam.**Productiekostenverrekening**

en

Wetenschappelijke BedrijfsleidingLEIDDRAAD voor FABRIKANTEN,
INGENIEURS en ACCOUNTANTS

door

A. E. C. VAN SAARLOOS, Accountant.

Alom in den boekhandel verkrijgbaar.

PRIJS f 3.50.

NIJGH & VAN DITMAR'S UITG. Mij.

— ROTTERDAM.

Accountantskantoor

James Polak

(Lid Ned. Inst. v. Accountants)

Mauritsweg 13^B Rotterdam
Brinkstraat 9 Hengelo (O.)**DE RECORD SIGAREN**
VAN NEDERLAND.VERKRIJGBAAR BIJ DE
VOORNAAMSTE WINKELIERS
FABRIKAAT F. VAN GARDINGE & Co
EINDHOVEN — HOLLAND

Een polis der

NILLMIJ

van 1859

's-Gravenhage, Veenestraat 1

(Hoofdinspecteur)

geeft volledige
zekerheid en rust**CANOY-
HERFKENS****Schoorsteenbouw****VENLO**